క్షేమేంద్ర, 11th cent

కళావిలాసము

కాకినాడ, 1908

Record no. 388

Kṣēmēndra, 11th cent

Kaḷāvilāsamu

Kākināḍa, 1908

Record no. 388

SUNDARAYYA VIGNANA KENDRAM
1-8-1/B/25/A, Bagh Lingampalli
Hyderabad – 500 044, Andhra Pradesh, India

Bibliographic Record Target

క్షేమేంద్ర, 11th cent.

కళావిలాసము / క్షేమేంద్ర మహాకవి సంస్కృతమునకు క్రొత్తపల్లి సూర్యారావుచే వ్రాయఁబడిన తెనుఁగువచనము.- 1. కూర్పు.- కాకినాడ : శ్రీసరస్వతీముద్రాక్షరశాల, 1908.

(1), 37 p. ;20 cm.

Record no. 388

Kṣēmēndra, 11th cent.

Kaḷāvilāsamu / Kṣēmēndra mahākavi Saṃskṛtamunaku Krottapalli Sūryarāvucē vrāyam̐baḍina Tenum̐guvacanamu.- 1. kūrpu.- Kākināḍa : Śrīsarasvatīmudrākṣaraśāla, 1908.

(1), 37 p. ;20 cm.

Record no. 388

35 mm microfilm

Image placement: IA (IIA) IB IIB   Date filming began:

శ్రీరస్తు.

కళావిలాసము.

ఇది

క్షేమేంద్రమహాకవి సంస్కృతమునకు

కొత్తపల్లి సూర్యరావుచే వ్రాయఁబడిన

తెనుఁగువచనము.

మొదటికూర్పు 500.

కాకినాడ:

కొత్తపల్లి సూర్యరావుచే శ్రీసరస్వతీపత్రికాధిపతులకొఱకు

శ్రీసరస్వతీముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రించి ప్రకటింపఁబడియెను.

1908

వెల రు 0-4-0.

కళావిలాపము.

ఈగ్రంథమును మహాకవి క్షేమేంద్రుఁడు సంస్కృతమున 10 సర్గములుగా నార్యావృత్తములతో రచించెను. ఇమ్మహాకవికృతగ్రంథములు పెక్కులు గలవు. కాని దీనియందు హితోపదేశమునందు విష్ణుశర్మ నీతులువలెనే లోకులు చేయుమోసములం దెలుపనెంచి మూలదేవుండను నొక నేర్పరి వణిక్పుత్రున కుపదేశించు మిషంబున బాసపడఁ దలఁచిన వారికెల్ల హస్తపుస్తకంబుగ నుండున ట్లుపదేశములం జేసియున్నాఁడు. 'పుస్తకం హస్తభూషణ' మ్మను నార్యోక్తి యిప్పాత్రముం దాల్చిన హస్తమునకే చెల్లవలయును. క్షేమేంద్రుఁడు లోకానుభవము పూర్తిగాఁ గలవాఁ డనుట కీగ్రంథమే సాక్ష్యమిచ్చును. దీనిని మొదట బొంబాయిలో రా॥రా॥ ఇచ్ఛారాం సూర్యారాం దేశాయీ యను పండితుఁడు గుజరాతిభాషలోనికి మార్చెను. వారియనుమతిపైఁ దిమ్మట రా॥రా॥ అంబాలాల్ పండితుని పుత్రుఁడు రామప్రతాపశర్మగారు హిందీలోనికి భాషాంతరీకరించెను. ఇచ్ఛారాం సూర్యారాం దేశాయీగారు పెంచి పెద్దగ్రంథముం గావించిరి. దానికే రామప్రతాపశర్మగారి సరియైన భాషాంతరీకరణము. ఏను వారి యిద్దఱిగ్రంథములనుండి వ్రాయవలెనని తలంచి పరిచయము గల హిందీగ్రంథముం దెప్పించి చదివితిని. ఎంత పెంచినను ఎన్నిచమత్కారములు క్రొత్తవిచేర్చినను క్షేమేంద్రమహాకవి సంస్కృతమునం దున్నంత యభిమానము తక్కినవానిపై నాకుఁ గలుగలేదు. మన గుజరాతి, హిందీ పండితు లెంతపెంచి విస్పష్టముగా వ్రాసినను క్షేమేంద్రుని సంస్కృతములోఁ గుదించి కుదించి వ్రాసినదానికంటె నుపయోగముగను మనోహరముగను నాకుఁ గనఁబడదు. లోకము భిన్నరుచి కలదికావునఁ బండితులు నాయాంధ్రభాషాంతరీకరణమునందలి లోపములను మన్నించి గుణమును గ్రహింపఁ బ్రార్థించెదను.

విబుధవిధేయుఁడు
క్రొత్తపల్లి సూర్యరావు.

శ్రీరస్తు.

కళావిలాసము.

ప్రథమసర్గము.

శ్రీమల్లక్ష్మీపరితఃపరిష్వంగమంగళగృహంబును రత్నోజ్జ్వలంబునగుటం జేసి విష్ణువక్షస్థలంబుం బోలి యుజ్జ్వలంబును విశాలంబు నగు నగరం బొక్కటి కలదు. అందలి మణికుట్టిమస్థలంబుల, మౌక్తికతోరణంబులు ప్రతిఫలించుటం జూచువారి కానగరసౌధంబుల నాదిశేషుఁడు బహురూపములు ధరించి మోయుచున్నట్లు తోఁచును. మఱియు నాపట్టనమున రాత్రి యనుమగువ కట్టుకొన్న యంధకారరూపవస్త్రంబును హరింపఁబోవు దొంగవానివంటి యిండ్లపటికంపుగోడలకాంతిపుంజ మభిసారికలకు విఘ్నకారి యగుచుండును. హరనయనజ్వలనజ్వాలన్మిడుతవలె నశించిన మన్మథుఁ డాపురమునం గల శశివదనల వదనకాంతి యను నమృతంబుచే మరలఁ జీవించుచున్నాఁడు. అష్పటభేదనంబున రతిపరిశ్రాంతాంగనల దేహంబులం బొడమిన చెమ్మటలచే శీతలంబులై తత్సమయ శ్లేషంబులగు కొప్పులందుండి జాఱు సుగంధిపుష్పంబుల సౌగంధ్యంబు వహించి సమీరం బనవరతముఁ జరించుచుండు. అచ్చోటి కొలంకుల నవబిసకిసలయంబులం గబళించి కషాయకంఠంబులను సంచరించుచుండు రాయంచలపలుకులు మహాలక్ష్మీనూపురారవము వలె నలరారును. ఆపురవరంబున మరకతమణినిర్మితంబులగు ధారాగృహంబులం గాంచి యింద్రధనుస్సంయుతంబులగు ప్రావృణ్మేఘంబులని ముగ్ధమయూరంబులు నృత్యము గావించుచుండును. ఆవీటం జెలంగు చంద్రికిరణ ప్రసారితంబులగు స్ఫటికశిలాతలంబులం దిరుగు సుందరులు కలశాబ్ధితరంగంబులం బోలుచు నప్సరసల పోలుపు వహింతురు. అచ్చట మాయలమారు లగుననేకధూర్తులం బరాభవించి నట్టియు సమస్తకలలకు (మోసములకు) గనియు నగు మూలదేవుం డనునొక్కపురుషవరుండు గలండు. నానాదేశములనుండి వచ్చు ధూర్తులవలనఁ దనబుద్ధివిభవముచే ధనముగ్రహించుచుఁ దనంతటతానె చక్రవర్తి విభవమును సంపాదించెను.

ఒకనాఁడు భోజనానంతరమున స్నేహితులతోడఁ గొలువుదీర్చి యున్న మూలదేవునికడకు హిరణ్యగుప్తుఁ డనువర్తకుఁడు చంద్రగుప్తుఁ డనుపుత్రునితోఁ గూడవచ్చి యాతనికి నమస్కరించి కానుక లర్పించి యతనివలన ననుజ్ఞఁగొని కూర్చుండి రెం

డుగడియలుకాలము మిన్నకయుండి "అయ్యా! నిపుణులగు మీముందఱ మవంటి వారి యల్పపరిచయముగల మాటలు పట్టణములోకి వచ్చిన పల్లెటూరి వనితవలెఁ బ్రాగల్భ్యము లేనివిగా నుండును. బృహస్పతిం ధిక్కరించు బుద్ధిగల నీప్రజ్ఞాకిరణములు సూర్యకిరణములట్లు సమస్తతిమిరంబులం బోనడంచి యాశలను వెలిఁగించినట్లు మాకుఁ గూడ నాశలను బ్రకాశింపఁజేయుచున్నవి. పుట్టినది మొదలు నమితముగ మణిముక్తాకనకములు గడిం భండారము నిండించిన నాకు వీఁ డొక్కఁడే కుమారుఁడు వయసు మళ్లినపిమ్మట జనియించెను. బాల్యము మోహమునకునికిపట్టు, యౌవనము మన్మథోన్మాదకారణము, ధనము గాలిచేఁ గదలియాడుచున్న తామరపాకులోని నీరువంటిది. మృగనేత్రలు మనోహరమైనవారు, ధూర్తులు భోగాబ్జమధుకరులు. పరంపరగా నీదోషములన్నియు నా కుమారునకును సంభవింపఁగలవు. ధూర్తులచేతి కందుకములును వారవధూచరణనూపురమణులు నగు ముగ్ధులగు ధనికపుత్రులకు ముక్తి లేదుగదా! దేశకాలముల నెఱుంగక జిహ్వాచాపల్యమున నెగురుశక్తి లేనిదైనను గుంటుకొనుచు వచ్చిన చిన్నపిట్టలవలెనే మంచిచెడ్డ లెఱుంగని ధనికబాలురును ధూర్తమార్జాలజాలముచే భక్షింపఁబడుదురు. ఈ బాలుఁడు నీయాశ్రితుని కుమారుఁడు గావున నీకుమారుఁడే, సందియము లేదు. అట్లగుటం జేసి వీని కనశ్వరమగు నభివృద్ధిని బ్రసాదింపుము. అని వినయముగాఁ దలవాంచి యుక్తముగాఁ బలికిన యాసెట్టి పలుకు లాలకించి ప్రేమగడలుకొన "నోయీ! నీబిడ్డఁడు మాగృహంబునఁ దనయింటిలో వలెనె హాయిగ నుండుఁగాక! క్రమక్రమముగా నాయుపదేశమువలన సకలకలాహృదయమును గ్రహింపఁగలఁ" డని మూలదేవుఁడు చెప్పఁగా హిరణ్యగుప్తుఁడు తనయు నక్కడ విడిచి సంతసంబున నామనుజవరేణ్యునకు నమస్కరించి తనయింటికిం బోయెను.

పిమ్మట శిథిలకిరణజాలుండై, ధూసరకాంతితో, నిరంబరుండై మెల్లమెల్లఁగ ధూర్తుల కోడిపోయి పైనవేసికొన్న బట్టనుగూడఁ బోఁగొట్టుకొని వెల్లనైనమొగముతో జూదరి పాఱిపోయినట్లే సూర్యుఁ డస్తగిరిశిఖరము చాటునకుం బోయెను. అనంతరమునఁ జీఁకటియను నేనుఁగుముందఱ సింధూరపటలపాటలంబగు సంధ్యాంగన బయలు వెడలెను. దినదినమును దినప్రియయను మానవతిని సూర్యుఁడువిడిచిపెట్టుచున్నను వాని వెంట నంటియే తిరుగుచున్నది కాని రాగముగలది యైనను సంధ్యాకాంత యట్లు చేయుట లేదు. స్త్రీలహృదయములు తెలిసికొనుట కష్టముకదా! ఆకాశమను కమలాకరమందు సంధ్యాకాంతి తగ్గిపోయినంతట దిక్కు తెలియని నల్లతుమ్మెదలవలెనే చీఁకటి నలుతట్లకుఁ బరువిడసాగెను. సూర్యవిరహముచే భూదేవి యంధకారరూపమగు మోహమునం

దగుల్కొనియెను. తీవ్రముగలిగినవాఁడైనను బెనిమిటి దేశాంతరమేగినపుడు స్త్రీలకు ప్రేమపాత్రుఁడు కాకపోఁడు. రాత్రి, ముత్యాల దండల వంటి తెల్లనిచుక్కలతో నిండి నెమిలి పెండ్రికలభూషణంబుల నిడుకొన్న శంబరాంగనవలెఁ గన్పట్టెను. పాంథుల యుల్లాంబ్రికగ్నివంటివాఁడును గలువలనిద్రలేపు దూతయుఁ జక్రవాకములకు దుఃఖకరుఁడునగు చంద్రుఁడుదయించెను. మఱియు నాకమలవిరోధి మన్మథుని శ్వేతచ్ఛత్రమువలెను, దిగ్వనితల స్ఫటికదర్పణమువలెను, నిశాంగననొసటి తెల్లబొట్టువలెను బ్రకాశించెను. కిరణావళితో వెలుఁగుచుఁ గలువలఁబొంగించు నాచంద్రుఁడు స్వర్గంగాతటమునఁ దామరతూఁడులలోని రాజహంసమువలెఁ బొడకట్టెను. చంద్రునిసంబంధమున రాత్రిశోభిల్లెను, రాత్రిసంబంధముచే మన్మథుఁ డుప్పొంగెను, కామదేవప్రసంగములచే వసంతోత్సవము ప్రబలెను, వసంతోత్సవముకతన మందయానల విలాసము లేపుచూపెను. అసమయంబున ధూర్తబంభరములు ముడిఁగియున్న పద్మినిద్యజించి వికసితకుముదవనముం బ్రవేశించినవి. వెన్నెలయను విభూతిపూసికొని చంద్రఖండమను కపాలముంగొని నక్షత్రములను నెమ్ములపేరులతో నిశాంగన కాపాలికస్త్రీవలె శోభిల్లెను.

కథాప్రారంభము.

ప్రోషసంప్రకిరణప్రకర మెల్లెడల వెదచల్లఁబడిన యారాత్రిఁ దనమేడ ప్రక్కనున్న యుద్యానవనములో నిర్వర్తితావసరకార్యుండై, మిత్రులతోఁ గూడి, శంపలి మొదలగు ముఖ్యశిష్యులు పాదపీఠము చుట్టును బరివేష్టింప నాకసమునఁ జంద్రుఁడువలెఁ బటికంపు గద్దియం గూర్చుండి మూలదేవుఁడు తన కభిముఖముగా నున్న శ్రేష్ఠితనయునిం జూచి దంతకాంతులచే వెన్నెలను సిగ్గుపడునట్లొనర్చుచు నిట్లనియెను. పుత్రా! కుటిలులైన వంచకులొనర్చు కలాహృదయసారముం జెప్పుచున్నాఁడ. దానిం దెలిసికొన్న మెఱుపువలెఁ జంచలయగు లక్ష్మి యచంచలయై నీయింట నెల్లపుడు నిలుచు. ఈసంసారమనునది యడవిలో నాకులు గడ్డియున్నగువానితో నావరింపఁబడి తెలియరాకుండనున్న నుయివంటిది. ఇందాను తెలియక తేళ్లవంటి మూర్ఖులు పడిలేవలేకపోవుచున్నారు. ఆనూతిని గుటిలములగు మాయాభుజంగములచే నావరింపఁజేసి దంభుఁ డనువాఁడచ్చటఁ గాపుండును. ఆతఁడు మాయలకు మంత్రరహస్యము వంటివాఁడు. ఈప్సితార్థములనిచ్చుటకుఁ జింతామణి యట్టివాఁడు. తనప్రభావమువలన ధూర్తుల యైశ్వర్యమును వృద్ధిపఱచుచుండును. నీటిలోఁ జేపలు నడచిన జాడయెట్లు తెలియదో యట్లే దంభుని గతియు నెవ్వరికిని బోధపడదు. వానికిఁ బాదములుగాని హస్తములుగాని శిరస్సు మొదలగునవిగాని కనఁబడవు. మంత్రులచేతఁ బాములు వారుమంత్రులచేత లేదు

లు నరులచేత పిట్టలుఁ బట్టువడినట్లు మానవు లాదంభునిచేతఁ జిక్కుదురు. ఆతండు జనులహృదయాకర్షణము చేయును ; మాయామందిరమునకు మూలస్తంభము ; జగత్తును జయించుట కారంభకుఁడు; నిరాకారుఁడు. మాయలు కౌటిల్యములు నను వేయియాకులు గలిగి యెడతెగక తిరుగుచున్న ప్రపంచచక్రమునకు నాభి యీదంభుఁడే.

దంభమను ఫలవృక్షమొక్కటి కలదు. దానికి దాంభికులు కన్నులు మూసికొనుటయే మూలము. (మ్రాను) స్నానము చేసి తలవెండ్రుకల కొసలనుండి రాల్చు నీరే యాధారము. శుచియే (ఆచారమే) పుష్పములు. వారనుభవించు సుఖశతమే శాఖలు. వ్రతనియమములచే బకదంభము, నవయవములు ముడుఁచుకొనియుండుటచేఁ గూర్మదంభము, కన్నులు త్రిప్పుచుఁ జూచుటచే మార్జాలదంభమునని దంభము మూఁడు తెఱంగులు గలది. బకదంభమునకు దంభపతియనియుఁ, గూర్మదంభమునకు దంభరాజనియు మార్జాలదంభమునకు దంభచక్రవర్తి యనియు మాఱుపేరులు గలవు. మీసములు గోళ్ళు తీసివైచి పిల్లజుట్టు పెట్టికొని జడలు దాల్చి గడ్డము పెంచికొని మన్ను పూసికొని యెక్కుడుమాటలాడక పాదుకలు తొడిగికొని పెద్దముడిగల పవిత్రమును వ్రేలనిడుకొని చేయిస్తంభించినటుల నొకగుడ్డపీలికతోఁ జంకలోని కత్తికట్టుకొని, వ్రేళ్లు వెడల్పించుచుఁ జేతులాడించుచు వృథావాదములొనర్చుచుఁ బదుగురు నడుచు వీథులయందు ధ్యానపరునివలెఁ బెదవులు గదపుచు స్నానము చేయుచు నభినయయుక్తముగ నాచమనము చేయుచు మాటిమాటికి ముక్కుమూసికొనుచుఁ జెవులుస్పృశించుచు "స్ సీ" వ్వని పెదవులతోఁ బీల్చి సీత్కారము చేయుచుఁ జలిలో స్నానము చేయుచున్న తన ప్రభావమును బ్రకటించుకొనుచుఁ బెద్దబొట్టు పెట్టుకొని సర్వోపచారదేవపూజ చేయునట్లు సూచించుచుఁ బువ్వుల శిరస్సునం దుంచుకొనుచునీరీతి నెవ్వరుపవర్తింతురో వారందఱు దాంభికులని తెలిసికొనుము. గుణరహితునకు వినయముఁ జూపుచు గుణవంతుల యొద్ద మ్రానువలె నుండి బంధువులతో విరోధించి యితరులను గరుణఁ జూచుచుఁ బేరు పొందఁ గోరువాఁడు ధూర్తుఁడగు దాంభికుఁడు. తనకొకరితోఁ బనిగలిగినపుడు వినమ్రభావము గనఁబఱచుచుఁ వేలకొలఁది చాటువాక్యములం బొగడుచుఁ గార్యానంతరమున బొమలు ముడివెట్టిచూచుచు మౌనముఁ దాల్చినవాఁడు క్రూరుఁడగు దాంభికుఁడు.

పూర్వజన్మమున దేవతల నడ్డుచు రాక్షసుఁడై యుండిన జంభుఁడే యీభూలోకమునఁ బ్రాణికోటిలో దంభుఁడై నివసించెను. శుచిదంభుఁడు, శమదంభుఁడు, స్నాతకదంభుఁడు, సమాధిదంభుఁడు, నిస్పృహదంభుఁడు నని యైదుగురు కలరు. వారిలో నిస్పృహదంభునితో శతాంశమైనను దక్కినవారు పోలరు. ఆచారమిట్లు చేయవలె నిది యాచార మిదియనాచారమను వాదములొనర్చుచు, మృత్తికతో శుద్ధులు చేసికొను

చు బాంధవస్పర్శకలిగి లోకమునకు విరోధియగువాఁడు శుచిదంభుఁడు. సమస్తశక్తులు లోనడంచుకొని పైకి శాంతునివలెఁ గార్యార్థియై కానుకొనియుండి దిక్కులేనివారి సొత్తును దనయింటఁ బడవైచుకొనుటకై యత్నించుచు సర్వభక్షకుఁడగు బడబాగ్నివంటి యహింసాదంభుఁడును గలఁడు. తలబోడిచేయించి, జడలుదాల్చి, దిగంబరుఁడై, గొడుగు, దండము, కాషాయవస్త్రములు, బూదిపూఁతయుం గలిగి తానుబోయిన చోటనెల్ల భోగించువాఁడును దంభుఁడే. స్థూలశరీరముగలిగి బట్టతలకు శాలువుచుట్టుకొనియు శుష్కదేహములు గలిగి కుచ్చుపాగాలు జుట్టియును గొందఱు దంభముం బ్రకటింతురు. దంభునకుఁ బూర్ణమగులోభమే తండ్రి, మాయయే తల్లి, యసత్యమే తోఁబుట్టువు, కుటిలాకారమే యిల్లాలు, మఱియు నహంకారమే పుత్త్రుఁడు.

భగవంతుఁడు తొల్లి పదునాలుగు భువనములను వానివానికిఁ దగిన భూతకోటిని సృజియించి పనితీరి తీరికగాఁ గూర్చుండి యొక్కనాఁడు దివ్యదృష్టిని మనుష్యలోకముపైఁ గటాక్షవీక్షణములను బ్రసరింపఁ జేసి వారు న్యాయమార్గప్రవర్తకులై, ధనభోగాది సంభారముం బోగుచేసికొనక నిరాధారులైయుండుటం జిత్తగించి క్షణకాలము కన్నులు మూసికొని మాయామయమగు సమాధినుండి నరుల యైశ్వర్యవృద్ధికై యీదంభు నుత్పాదించెను. ఈదంభుఁడు, దర్భలు, పుస్తకము, మాల, నీరులేనికమండలువు, తన హృదయమువలెనె కుటిలమగు కొమ్ము, దండము, కృష్ణాజినము, గడ్డపాఱ, పెద్దముడిగలపవిత్రము చెవినొకటి వ్రేలనొకటియుఁ, బిల్లజుట్టులో దర్భతోఁ గట్టిన తెల్లనిపువ్వు, నిక్కవొడిచిన కంఠము, జపించుచున్నట్లు నటించు పెదవులు, యోగముపట్టినట్లు మోడ్పుగన్నులు, త్రిప్పుచున్న రుద్రాక్షమాల, మట్టితో నిండించిన పాత్రమును గలిగి నేత్రాంచలములఁ గోపము బుక్కుచుండఁ గనుబొమ్మలు ముడుచుచు మాటలాడకున్నను దనలోని యభిప్రాయమును వెల్లడిచేయుచుఁ దానపుడున్నది బ్రహ్మసభాభవనమైనను నందుఁగల మౌనులు తన్నుఁ ముట్టుకొందురేమో యని శంకించుచు బ్రహ్మదేవునియెదుట నిలువంబడి కూర్చుండఁ బీఠమును వెదకుచుండెను. ఆతని గొప్పవేషముం గాంచి మోహపడి సప్తమహర్షులుఁగూడ నమస్కరించి నిలువంబడిరి. వానింగాంచి తాను లీలార్థము సకలవిధప్రపంచమును బుట్టించినవాఁడైనను విస్మయహర్షములలో మునింగి కొంతసేపు విధాతయుఁ గదలిక లేకయుండెను. ఆదంభుని దాంభికాకారముం దిలకించి నిజమైన తపశ్శీలాదికములు గలయతండనియుఁ దాము తక్కువవార మనియు భ్రమలో మునిఁగి యగస్త్యుఁడాశ్చర్యపడసాగెను. తనతపంబాతనియెదుట నల్పంబగునని వసిష్ఠుండు సిగ్గుపడెను, క్రాతుఁడు తనసరశవ్రతమును నిందించుకొనెను. నారదుఁ

డు తనయాదాంభికప్రీతమునం దనాదరము కనంబఱచెను. జమదగ్ని మోకాళ్లనడుమఁ దలఁబెట్టుకొనియెను, విశ్వామిత్రుఁడు తొట్రుపడెను, గాలవుఁడు భృగువుఁ దలవాంచికొనిరి. వీరిట్లుండ దంభుఁడు దేవుని పద్మాసనముపై నతిక్రోధదృష్టిని నిగిడ్చి సగర్వముగాఁ గొఱఁతనుగ్రుచ్చినట్లు కదలకుండ నిలువంబడఁ బరమేష్ఠియుతోఁ దన దంతకాంతులధావళ్యమున నిజవాహనంబగు హంసను నిరసించు నవ్వుతోఁ "బుత్రా! రమ్ము నాతొడపైఁ గూరుచుండుము. నియమము వలనను గుణగణ గౌరవమువలనను నీవందులకుఁ దగినవాఁడవు." అని నిస్సందేహముగఁ దన యూరువును తడిచేతితోఁ దుడిచి శుద్ధిచేసిన బ్రహ్మతొడపై నతికష్టముగా దంభుఁడు కూర్చుండి "అయ్యా! నీవు గట్టిగా మాటలాడకుము. ఏమైనఁ జెప్పఁ దలఁచినచోఁ జేతితో బాగుగ నోరుమూసికొని పలుకుము. అట్లయిన నీనోటిగాలి నాకుఁ దగలకుండును. అట్లు చేయకుంటివా నేను మైలపడుదును." ఇట్లని నిర్భయముగా నుడువ సరస్వతీనాథుఁడు వాని శౌచమునకు మిగుల నాశ్చర్యపడి చిఱునగవుతో "నిజముగా నీవు దంభుఁడవే" యని చేయియాడించి "లెమ్ము, నీవు భూలోకమునకేగి నిఖిలజలనిధివేష్టితమైన భూమండలమంతట దేవతలకైనను దానితత్త్వము తెలియశక్యముగానంత భోగములను యథేచ్ఛముగా ననుభవింపు" మని సాదరముగఁ బలుకఁగా సంసారసాగరమున నున్నవారి మెడకుఁ జెట్టురాయిగట్టుటకై నరలోకమున కాదంభచక్రవర్తి యవతరించెను. ఇమ్మహిఁ దనకు వాసయోగ్యమైన స్థానమునకై నగరములఁ బల్లెలు వనములఁ బర్వతములఁ దిరుగుచు గౌడదేశముం జేరి, జయధ్వజము లన్నిదిక్కులను బాఁతించి యనంతరము బాహ్లీకదేశవాసుల మాటలలోను, దూర్వనాటివారి దాక్షిణాత్యుల ప్రతినియమములలోను, గీరరాష్ట్రీయుల యధికారములోను గౌడదేశమునం దన్నింటిలోను దంభుఁడు ప్రవేశించెను. శ్రాద్ధములు పెట్టించువారు, సిద్ధచూర్ణములు ద్రావ్చువారు, ప్రాతఃకాలమున భస్మత్రిపుండ్రము లుంచుకొనువారు, నీతనికి సాహాయ్యకులు. ఇమ్మట నతిశీఘ్రముగాఁ దనశక్తులను ప్రతిచోటికిని బంపి తానుమాత్రము మూర్తివంతుఁడై మతాధిపతుల నోళ్ళలోఁ బ్రవేశించెను. తర్వాత గురువుల హృదయములందుఁ, బిదప శిష్యుల మనస్సులలోను, వెనుకఁ దపస్సుచేసికొనువారియందుఁ, గుటిలులగు నియోగుల యెడఁదలయందు ననంతరమున దీక్షితుల కుక్షియందును జేరి పదపడి వరుసగ లెక్కలువ్రాయువారు, వైద్యులు, సేవకులు, వర్తకులు, కంసాలులు, నటులు, భటులు, సంగీతముపాడువారు, పలుకుఁబడికలవారు, చారులు మొదలగువారిలో నివసింపసాగెను. చిట్టచివరకుఁ దనయంశములం గొన్నిటిని బకములలోను వృక్షములలోను మృగములలోను జొన్పెను. చేఁపలను బట్టుకొనుటకై తప

మొనర్చిన ట్లొకకాలిపై నీటిలోఁ గొంగ నిలువంబడుట మన మెఱుంగుదుము కావున దానియందు దంభచిహ్నమున్నదనుటకు సంశయములేదు. జడలు (ఊడలు) వల్కలములు (నారలు మొదలగునవి) ధరించి యెండకుఁ జలికి వానకు సహించి చెట్టెందుకు నిలుచును. దానికి నీరు కావలయును గావున. అదియును దంభునిమహిమయే. ఈరీతిగా నాలోచించితిమా దంభుఁడు సమస్తపదార్థములందు నున్నాఁడు. ఆరహస్యమును గనుఁగొన్న మానవుని యొద్ద నెవ్వరిమాయలును బనికిరావు. దంభవికారముగల వంచకులందఱికిఁ జక్రవర్తియగు వామనదంభుఁడగు శ్రీహరి త్రిలోకములను మూఁడడుగులక్రింద నాక్రమించుకొన్నది యెవ్వరెఱుఁగని విషయము.

ఇది కొత్తపల్లి సూర్యరావుచే నాంధ్రీకరింపఁబడిన మహాకవి
క్షేమేంద్రవిరచిత కళావిలాసమునఁ బ్రథమసర్గము.

ద్వితీయసర్గము.

లోభుని జక్కఁగాఁ గనిపెట్టవలయును. ఏమన:—లుబ్ధులవలనఁ బ్రతిచోటను భయముకలుగుచున్నది. లోభాక్రాంతునకుఁ గార్యాకార్యములు బొత్తిగాఁ దెలియవు. మాయఁగల్పించి యొకవస్తువుఁజూపి యింకొకవస్తువులిచ్చుట, మోసపుచ్చుట మొదలగు విచిత్రములు లోభమువలననే కలుగుచున్నవి. సత్త్వశమ తపస్సాదులుగలిగి సత్త్వధనులగు శాస్త్రవేత్తల కోడిపోయి లోభుఁడు కుటిలమగు వణిజుల హృదయగర్తమునందు దాఁగికొనియెను. కావుననే యమ్ముమనపుడు కొనునపుడు దొంగతూనికెలు తూఁచి ధనమార్జించుచున్నారు. ఈపగటిదొంగలు, జనులను మోసపుచ్చి సంతసించుచుందురు. వివిధాన్యాయములు చేసి దినమంతయు ధనమునార్జించి కోమటి యింటికడ మూఁడుగవ్వలు దానమిచ్చుట కతిదుఃఖపడును. పుణ్యకథలు వినుటకుఁ బౌరాణికుని యొద్దికెంతయో శ్రద్ధగాఁ బోవునుగాని దానధర్మములు చేయఁ బోవునపుడీతఁడు నల్లత్రాఁచు గఱచినవానివలె మాయమగును. ద్వాదశి, అమావాస్య, సంక్రమణము, సూర్యచంద్రగ్రహణములు వచ్చినపుడు చక్కఁగా స్నానముచేసినను గవ్వయైన నొక్కనిచేతిలోఁ బెట్టఁడు. ఏమైన నిచ్చెనేని మరల నెవ్వరుగాని వత్తురని భయంపడి దిక్కుదిక్కులు చూచుచు ముసుఁగు వేసికొని రాజమార్గమును విడిచి సందులఁబడి దొంగవలె బాఱిపోవును. ఈవర్తకమహాని యంగడిలోఁ గూర్చుండి యమ్ముమనపుడు యాచకులు పిలిచినం బలుకఁడు. చేతిలో సొమ్ము పెట్టుకొని కొనవచ్చినవానిం జూచి శే

చి నమస్కరించి కుశలమడిగి కూర్చుండుటకుఁ బీఁటవైచి వానితో ధర్మకథలు చెప్పను. సొమ్మప్పపడియున్న యొక్క సంసారి వచ్చి యీవలసినదాని నాకోమటికిచ్చి “నేను జరుగుచున్నవాఁడను. నీకప్పతీరినది. నేఁడు మరలఁ బిల్చినదినము వచ్చినది, యేమి చేసెదవో” యనఁ గొంచెము ముఖవికాసము గనపఱచి యాసెట్టి మిథ్యాదుఃఖము నటించుచుఁ గార్యాంతరమున దృష్టిపఱచి యెవ్వరితోనో పనియున్నట్లు వెనుకముందులు చూచుచు, “నభ్యంతరమేమి, యీయంగడి తమదే, కాని యరువు పెట్టినచోఁ గష్టము, కాలము తాఱుమాఱుగానున్నది. మీచిత్తము! మీదాసుఁడను. తమరుఁగూడ నెఱుఁగుదురు. భద్రాకరణము వచ్చుచున్నది. కావున నప్పటికప్పులన్నియుఁ బోగుచేసికొనవలెను. నిన్నటివాఁడు స్నేహితుఁ డప్పతీసికొన్నను భద్రాకరణము వచ్చిననాఁటి కేరీతినో బతిమాలి సొమ్ము నడిగిపుచ్చుకొని యింటికిఁదెచ్చి యాయొక్కనాఁడు నుంచుకొని మరలఁ బంపివేయుచుందును. వర్తకసరణియిది” ఇట్లని రహస్యముగా సత్యకాలపువారియొద్దనసంబద్ధపుమాటలను బలికి ధనమును జల్లఁగా నాపాపి క్రయవిక్రయ సమయములందు గడించి నిధులు నుపనిధులంగూర్చి కుబేరునివవ్వుచుండును. లుబ్ధులైనవణిజులారీతిగాఁబోగు చేసిన ధనరాసులు భోగాదిసద్వినియోగమునకుపకరింపక బాలవిధవలస్తనములవలె దుఃఖభాజనములై యెందుకునుపయోగింపక నశించును. సంసారులనుప్రాఁతయిండ్లను గుల్లచేయు పందికొక్కులవంటి వర్తకులు తాము తినక యొకరికిఁ బెట్టక గడించిన ధనమును రక్షించుకొనుటయందే గుండె దిగులుతో దినములు నెట్టుచుందురు.

అకటావికటముగా నొడలునిండ గుడ్డలతోఁ జుట్టఁబెట్టుకొని ఘటాటోపముగా ముళ్లకంచిలోఁ దిరుగు పామువలెఁ గుటిలస్వభావము గల పురపతి యను నొక ధనవంతుఁ డగుకోమటి యుండెను. అతని యొద్ద నొకసంసారి తనయింట నున్న ధనమంతయు దాఁచఁబెట్టి దేశాంతరముపోయి దైవవశమున నష్టములను బొంది స్వజనముం బోఁగొట్టుకొని దరిద్రుఁడై తనగ్రామమునకుఁ దిరిగివచ్చి యొకపురుషుం జూచి “అయ్యా! మున్నిక్కడఁ జిన్నయంగడి పెట్టుకొను పురపతి సెట్టి కనఁబడఁడేమి యెక్కడి కేగినాఁ” డని యడిగెను. “ఇపు డతఁ డధికైశ్వర్యముతోఁ దులదూఁగుచున్నాఁడు. మునుపటివలె లేఁడు; బంగారువస్త్రములు, కస్తురి, చందనము, కర్పూరము మిరియములు, పోఁకలు, నేలకులు మున్నగు పదార్థములు నమితముగఁ బెట్టుకొని ముహూర్తకాలములోఁ గోట్లకొలఁది ధనముం గణించుచు వాయెదుటఁ గనఁబడు కృతచిత్రింబులగు భిత్తులుగల మేరుపర్వతమువంటి విశాలభవనమున నున్నాఁ” డనివాఁ

డుసుఁ డుత్తరము చెప్పి పోయెను. ఆమాటలను విని యాదరిద్రుఁడు మిగులవిస్మయముచేఁ దలయాడించి యావర్తకుని మేడకుం జని గృహద్వారముకడఁ గదలకుండ స్తంభమువలెఁ జింపిరి గుడ్డలతోఁ జాలసేపునిలువంబడెను. ఆనిలిచినవానిని సౌధముమీఁది గవాక్షములద్వారా శ్రేష్ఠిగారుచూచి గుర్తించి యూపిరి తిరుగక చేష్టలుడిగి వజ్రాయుధము నెత్తిమీఁదఁ బడినట్లుండి యించుక తాళి మెల్లఁగ నెవ్వరును బరులులేని సమయముం జూచికొని క్రిందికి దిగివచ్చెను. వెనుక నేను దాఁచఁబెట్టిన నాసొమ్మిప్పించుమని యాదరిద్రుఁడు తనపేరు చెప్పి వేఁడుకొనియెను. ఆపలుకులువిని కోమటి, కనుబొమ్మలు ముడివైచుచు, దిక్కులుచూచుచుఁ, జేతులాడించుచు, వంచకవచనములాడుచు “వృత్తిక్షీణుఁడగు నీపాపాత్ముఁ డెక్కడనుండి వచ్చినాఁడో! ఓయీ! నీవెవ్వరు, నీవెవ్వరికెప్పుడేమియిచ్చినావో! నీముఖమైనఁ జూచినట్లు నాకు స్మరణకురాలేదు. మాటలతోఁ బ్రయోజనములేదు. అక్కటా! గ్రహచారము! కలికాలమహిమ! వీఁ డెట్టివాఁడో చూడుఁడు! నాయొద్దనుండి ధనముం గొనఁ దలంచుచున్నాఁడు. వీనిసంగతికని పెట్టినారా! మేముహరదత్తునివంశ్యులము, మావంశమువారు దాఁపుడుధనమును బుచ్చుకొనుటయేలేదు. అట్టివారిమీఁదికి దాఁచఁబెట్టినది హరించినారను మహాదోషముగూడఁ దగులుచున్నదా! నీవేనాఁడిచ్చినావు? అతిథిజ్ఞాపకముండెనేని నాఁటి మాలెక్కలపుస్తకములో నాయవ్యయములను నీవేచదువుకొమ్ము. నేనుముసలివాఁడను. గాఁబట్టి పుత్రునిపై సంసారభారమును బెట్టి పద్దులుమాత్రమే వ్రాయుచుందు” నని నిరాకరింపఁ గోమటికొడుకుదగ్గఱకుఁ బోయి తనసంగతి చెప్పుకొనెను. మాతండ్రియేఁగాని యేనెఱుంగనని పుత్త్రుఁడును, బుత్రుఁడేగాని యేనెఱుంగనని తండ్రియు రాకపోకలచే నాదరిద్రుని బంతివలెనాడించిరి. ఏమియునాధారము కానఁబడక దుఃఖించుచు నాతఁడు రాజుగారియొద్ద మనవిచేసికొనియెను. సెట్టిని బిలిచి ప్రభు వెంతయడిగినను జెప్పక కోపపడినను సహించెను, బాధపెట్టిననోర్చుకొనెను, పెక్కులగు యాతనలం బెట్టినను ధైర్యమువిడువలేదు, ప్రాణమువిడుచుటకైన సిద్ధపడెనుగాని రూకలో నొక్కభాగమైన నిచ్చుట కొడంబడకుండుటయేగాక నాచేతికిఁ గించిత్తయినను దాఁచుమని యీతఁ డివ్వనే లే దనియెను. ఈరీతిగా స్వభావలుబ్ధులు, ధన మనుసముద్రపునీరుం ద్రాగు నధికతృష్ణగలవారును ద్రుణప్రాయముగా శరీరమునైన విడిచెదరుగాని విత్తములేశమైనను విడువరు.

పూర్వకాలమున ధనాధిపతి యగుకుబేరుని యొద్దికి బాల్యస్నేహితుఁడగు శుక్రుఁడువచ్చి “దేవదానవులయైశ్వర్యముల నన్నింటిని మించిన నీయైశ్వర్యము విరోధులక

దుఃఖమును మిత్రుల కుత్సాహమును గలిగించుచున్నది. విత్తనాయకుండగు నీయట్టి చెలికాఁడు నాకుండియును నేను గుటుంబభారమును మోయలేనిదరిద్రుఁడనైయుంటిని. సుఖదుఃఖములు రెంటియందును బనికివచ్చువానినే స్నేహితుఁడందురు. యశస్సంపాదనపై నాదరము గలవారు నర్థులఁ బోషించువారు సద్వంశజులు నగుమహాత్ములసంపద నేస్తుల కుపయోగింపఁబడ వలయును. బహుపుణ్యపరిపాకమున లభించి భద్రముగా రక్షింపఁబడుచుండు ధనమును జెలియు సంపదయప్పుడు విపత్తునందుఁ గూడ నాధారము. అనినమస్కరించుచు నెవ్వరు లేనిసమయమునఁ జెప్పఁగోనఁగాఁ గుబేరుఁడు, స్నేహలోభములు రెండును బెనంగొని తన్నరికట్ట "బాలమిత్రుఁడ నిన్నెఱుంగుదును నీపను నాకు మిగుల స్నేహంబుగలదు. కాని ప్రాణములైన విడిచెదంగాని ధనలేశమైనను విడువనర్థుఁడనుగాను. స్నేహితులు, బంధుగులు, మిత్రులును, భార్యలుఁ, బుత్రులుఁగార్యవశమునను వలసినప్పుడును జాలమంది దొరకెదరు, లోకమునందు ధనమట్లు దొరకునా! అర్థులకు దానము చేయుట యతిసాహసము, నతిదుష్కరము, మఱియు నత్యాశ్చర్యమును. జీవనములైన నిచ్చుంగాని ధనమించుకంతయైన ధనికుఁ డీఁజాలఁడు." అని యాశాభంగకరము లగువాక్యములు పలికిన శుక్రుఁడు తలవాంచి కుందుచు నింటికింజని మంత్రులతోడ నాలోచించి కుబేరుని ధనమంతయు మాయచే నపహరింపవలె నని యాతనిహృదయముం జొచ్చెను. శుక్రుఁడుప్రవేశించుటచే విత్తపతి శుక్రునిచే నియమింపఁబడిన బ్రాహ్మణులకుఁ గలధనమంతయు నత్యద్భుతత్యాగముం గావించెను. ఇట్లు సకలధనము హరించి శుక్రుఁడు చన జరగినసంగతి యంతయు ధననాథుఁడు గ్రహించి శోకించుచు మొగముపైఁ జేతులువైచుకొని శంఖాదులగు నిధులతోఁ గూడ విచారించి వేఁడి నిట్టూర్పువిడిచి "సుహృదుఁడు, మాయావి, యతిలుబ్ధుఁడు, ధూర్తుఁడు, శాత్రవసహాయుఁడు నగు నాగుట్టంతయుం దెలిసిన శుక్రునిచే మోసపోయితిని. ఇప్పుడు వానిచే నిర్ధనుండనై గడ్డిపఱక కంటెను దేలికవాఁడనైతిని. ఎవ్వరితో నాదుఃఖముం జెప్పుకొందును. ఎక్కడికిఁ బోదును, ఏమిచేయుదును. ధనరహితుని జనులు విడిచిపెట్టెదరు. జనరహితునికి బరాభవముకలుగును. పరిభవింపఁబడినవానికి దుఃఖభారము మెండగును. మనుజునికిఁ బ్రేమాస్పదమయిన ధనముపోయినచోఁ బ్రాణములుకూడఁ బోయినట్లే. విద్వాంసుఁడు, సుభగుఁడు, మానవంతుఁడు, విశ్రుతకర్ముఁడుఁ, గులోన్నతుఁడు, శూరుఁడును విత్తవంతుఁ డేయగును. విత్తహీనుఁడు గుణవంతుఁడైన గుణరహితునట్టు లగును. అని మిగుల వగచి శంకరుని శరణుచొచ్చెను. పూర్వస్నేహితుఁడు విశ్వశరణ్యుఁడు నగు మాహేశ్వరుఁడు శుక్రుఁడొనర్చిన సకలమును గుబేరునివలన విని యాతనికై దూత నంపి

పిలిపించెను శీఘ్రముగా దూతతోఁగూడ వచ్చి యంజలి బంధించుకొని నిలిచిన ధనప్రభావితుఁడగు శుక్రుని బురారిచూచి "ఈనీస్నేహితుఁడు కృతజ్ఞుఁడవగు నీచేత వంచింపఁబడినవాఁడు. కృతఘ్నుఁడుకూడ మిత్రద్రోహ కార్యమున వర్తింపఁడు. అట్టిచో బ్రాణస్నేహితుఁడు ననురాగము గలవాని పట్టున నీవొనర్చి వంచన తగనిది. సజ్జనునకు నీవొనరించిన యీపని నీకు శాస్త్రసమ్మతమా, వృత్తియోగ్యమా, వంశానుగుణాచారమా! ఇట్టి గుణములు నీ కభ్యాసమేనా! లేక గురుజను లుపదేశించినారా! నీనైజగుణమా! నీబుద్ధివైభవమా! యెట్లు నేర్చికొంటివి. ధనమెవ్వరికిఁ బ్రియముకాదు! ఎవ్వరికి ధనమువలన సంతసముపుట్టదు! అయినను యశోధనాభిలాషులు మాత్రము దుష్కార్యములచే ధనమును గ్రహింపరు. అనులము విమలము నగు భృగువంశమును లోభగుణముచే మలినము గావింపకుము. యశోరాజహంసకు లోభమేఘము శత్రువుగా నెఱుంగుము. అనంతమగు కీర్తిని విడిచి యనిలాకులతృణలవోపమాన మగు ధనము నెవ్వఁడు గ్రహించునో యాతనికంటె ధూర్తునిం గానము. సాధువృత్తిని విడిచి కుటిలబుద్ధిచే నెవరుం దాను వంచించునో వానిచేతనే తనపూర్వసుకృతము హరింపఁబడును. దూషితయశుల సహజకోమల మగులక్ష్మి యపవాదతరుజనిత మగు గాటువాసనచే మూర్ఛపోవును. సత్పురుషుల విశదమగు కీర్తిపటికంపుటద్దంబులు పరిభవదుఃఖితజననిశ్వాసముచేఁ గళంకితములు కాఁగలవు. అతిమలినము నసమంజసముగా నీకుసంభవించిన దుర్యశమును బరులవిత్తమునిచ్చివేసి పోఁగొట్టుకొనుము. విమలయశమునకుఁ బట్టుకొన్న యపవాదధూళిని నీ స్వహస్తములతోఁ దుడిచి వేయుము. నామాటలువిని పరులధనమును బరులకిచ్చివేయుము". అని యెంత చెప్పినను పరధననిబద్ధతృష్ణచేఁ జేతులు జోడించుకొని శుక్రుఁడు త్రిభువనగురునితో "భగవంతుఁడా! యమరేంద్రకిరీటకోటిపై విహరించు నేలినవారి శాసనమును సత్త్వహీనుఁడు దుర్గతింబొందఁ గోరువాఁడు గాఁడేని నెవ్వఁడుల్లంఘించును. ఏదరిద్రునిగృహంబున భృత్యులు, భార్య, సుతులు దుఃఖించుచుందురో వానికిఁదక్కఁ గార్యాకార్యవిచారముడిగి మఱియెవ్వనికిఁ బరధనము హరింప బుద్ధి వొడమును! ఈకుబేరుఁడు బాలమిత్రుఁడని నాపద కక్కఱకువచ్చునని దినదినము సంతసించుచుంటిని. బాల్యవయమున నాశయును మిక్కిలిగా నుండెను. ఒకనాఁడేను సిగ్గువిడిచియాచించినను విగతలజ్జుఁడగు నీతఁడు లేదు లేదను కత్తిపోఁతలచే నాయాశను దెగఁగొట్టివైచెను. ఆశాభంగము గావించుట యనఁగాఁ గత్తిలేకుండ నఱకుట, నిప్పులేకుండఁ గాల్చుట, విషముపెట్టకుండఁ జంపుట వంటిది. కావున నాకీకుబేరుఁడు శత్రువు. శత్రునివంచించుట సుకృతసమానము. దరిద్రుఁడు మిషచే ధనము సంపాదించినను నపవాదం

బొందఁడు. మీరు కలవాస్తవముం దెలిపినను గొంచెమైన ధనమును విడువఁజాలను. విత్తము ప్రాణసుకంటెను శ్రేష్ఠము. విత్తత్యాగమునఁ బ్రాణత్యాగము జరగును" అని మఱియు మఱియుఁ బ్రార్థించినను దనమాటవినలేదను క్రోధముచే మహాదేవుఁడు శుక్రుని మ్రింగివైచెను. ప్రళయాగ్నిభీకర మగునీశ్వరజఠరానలమునం బడి యొడలు కాలుచుండఁ బెద్దబొబ్బలువెట్టు నాభార్గవునితో నుమారమణుండు ధనమిచ్చివేయు మని నొక్కినొక్కి యడిగెను. నాశనముం బొందినఁ బొందుదుం గాని ధనమును విడువఁ జాల నని శుక్రాచార్యులు నిరాకరించెను. పిమ్మట ధారణావిశేషంబున గంగాధరుండు జఠరానలంబుఁ బ్రజ్వలింపఁ జేసి బాధించి యాదుర్గ్రహాగ్ర మగుపరులవిత్తము నిచ్చివేయుము. నాయుదరమహోదధిం గలబడబాగ్నిం బడి నశింపకుమని యెంత చెప్పినను నతిశయతాపముచే శరీరముదగ్ధమయిన నగుంగాక యేను ధనమించుకంతయైన విడువనని శుక్రుఁడు చెప్పి జ్వలన జ్వాలలంతకంత కెక్కువ యగుటచేఁ దాళఁజాలక స్వల్పాయుశ్శేషుఁడై దేవిస్తవము గావించెను. ఆస్తోత్రమునకు మెచ్చినగౌరి నాథునికరుణపడసి యుద్ధరింప శుక్రుని శుక్లద్వారమున వెలుపటికి వచ్చెను.

ఇట్లు స్వభావముచేతనే లుబ్ధులగుజనులు తీవ్రము లగుబాధలనైన సహింతురు గాని యర్థములవలె సహజకౌటిల్యమును విడిచి విత్తమును గొంచెమైనను విడువఁజాలరు. కావున లోభమువలనఁ గుటిలస్వభావముగలిగిన కపటకలహాడమి లోభివారిమనస్సుల నివసించుచున్నది. వారు లోకమును వంచించుచున్నారు. లోభగుణము లేనివారు వంచింపలేరు.

ఇది కొత్తపల్లి సూర్యారావుచే నాంధ్రీకరింపఁబడిన
మహాకవి క్షేమేంద్రుని కళావిలాసమున
ద్వితీయసర్గము.

తృతీయసర్గము.

కామము సౌందర్యాతిశయముకలదగుటచే నత్యంతము మోహమునుబుట్టించుచు మాధుర్యము కలిగిన విషమువలెనే విషమముగా నతిశీఘ్రమునఁ బ్రాణములనుహరించుచున్నది. సూచితదానులు పరిమలలీవాలివలయహుంకారులు నగు కామకలితగజేంద్రులబలలచే నతిశీఘ్రముగా బంధింపఁబడుచున్నారు. స్త్రీలపాదాఘాతంబు లనునంకుశములకోటులకును బంధనములకును, విషయామిషితంబును స్మరవంచితంబు నగు కామగ

జేంద్రుఁడు సహించును. స్మరవంచితుఁడు సహింపలేనిదేది! విషయవివశుఁ డగుమనుష్యుఁడు దీర్ఘవ్యసననిరుద్ధుఁడు, భ్రూభంగజ్ఞుఁడునై స్త్రీలకు వశంగతుఁడై వారిచేతఁ గేళీమయూరమువలె నాట్యముచేయింపఁబడును. రక్తాకర్షణసక్త లగు మాయావినులు మోహాంధకారరాత్రులయందు ముగ్ధులహృదయములను బిశాచికావితతివలె హరించుచున్నారు. అనురాగవంతులకు వలలవంటివారు, మనోగజమును బంధించు గొలుసు లట్టివారు, వ్యసననవపుష్పగుచ్ఛములఁ బోలినవారు నగు మానినులకు వశుఁడైనవానికి ముక్తి లేదు. సంసారచిత్రమాయలు, శంబరాసురుని మాయలు విచిత్రయను రక్కసి మాయలు నెఱిఁగిన జితాత్ముఁడు కూడ యువతీజనులమాయ నెఱుంగఁ జాలఁడు. కుసుమసుకుమారదేహలు, వజ్రకఠినహృదయలు, విచిత్రచరిత్రలు నగు నంగనలకు నిజముగ నెవ్వరిమీఁదను బ్రేమ యుండదు. అనురక్తులపై విరక్తి, విరక్తులపై ననురాగము, నమ్రులయందుఁ దృణీకారభావముం గలిగి, వంచనావచనప్రియ లగువాఁడువారికి సద్భావ ముండుననుట సంశయమే. బహుజనదృష్ట, విలాసకుటిలాంగి, ధైర్యధ్వంస పతాకయునై కలికి యెవ్వనియింటనుండునో యాతని కది యధిపురాలుగాని యిల్లాలెన్నటికిని గాదు. మన్మథవికారములచే జయింపఁబడి, నష్టచేష్టుఁడై మూగవానివలె నింటనున్న మగవానికి మగువ నోటమన్నగొట్టుట నిశ్చయము. అపరిస్ఫుటాక్షరములు గలుగునట్లు కామకలచే వాక్యములను బంధించి స్వభావముచే నేమియు నెఱుఁగని ముగ్ధవలెనే ప్రౌఢాంగన పెనిమిటిని దనకుఁ దిలకముక్రిందఁ జంద్రునిఁ దెమ్మని దొంగయాచన చేయును. ఇచ్చవచ్చినట్లనవరతముఁ దిరుగుటలో మొద్దుదేఱిన కామినిపాదములను విలాసవిజితుఁ డగుమగవాఁ డొక్కసారి తానుదీర్ఘదర్శనమునకుఁ గొనిపోయి నొచ్చెనేమోయని స్వయముగాఁ బట్టియొత్తును. కనుసంజ్ఞలచే నొక్కరీతి, మాటలవేఱొక్కభంగి, చేష్టలలో నింకొక్కకైవడి, సురతములం దొక్కకరణిని నటించు స్త్రీలు సహజముగ వేసగత్తెలవంటివారు. నిజపతిచపలకురంగి, పరతరుభృంగి, స్వభావమాతంగి, మిథ్యావిభ్రమభృంగి, కుటిలభుజంగియు నగుస్త్రీ యెవ్వనికి సొంతము? పలుదెఱంగుల బహువిధయాపనులతోఁ గూడి యనవరతము నుండుఁగాన వేశ్యాజన్మ ముత్తమమైనదని నారి నిట్టూర్చుచు నిర్జనస్థలమున నిచ్చలుఁ జింతించుచుండును. చపలయగుమగువ హర్మ్యంబుపైఁ గూర్చుండి దారింబోవువారిఁ గాంచుచు గీతములు పాడుచుఁ బరువులెత్తుచు నకారణముగ స్ఫటికాక్షమాలవంటి నవ్వులను నవ్వుచుండు. నాపతి పశుప్రాయుఁడు, పలుకను, గావింపను, జేతఁగానివాఁడని స్వజనములో నుడువుచుఁ బురుషవ్యాపార మంగనయే చేయును. జీవన్మృతుఁ డగుభర్తఁగల కామిని తానే తనయింటికి వచ్చిన వారి కెదురుగాఁ జనును. వ్యవహారవిషయములలో స్వయముగ రాకపోకల నొనర్చును, గట్టిగా మాటలాడును.

ఈర్ష్యగలది, వృద్ధునిభార్య, సేవకపత్ని, నియోగివనిత, నటునిపడంతి, కారుకర్మచేయువాతనిగృహిణి, లుబ్ధురాలు, సార్థవాహునిగరిత, గోష్ఠివిహారణస్వభావురాలు, స్వభావముచేఁ దరుణులయందు వాత్సల్యముగలయది, పరగుణాగణనముచేయునది, తనభర్తదోషములెంచునది, యల్పధనముగలయామె, భోగాసక్త, రూపవతి, వికారిరూపముగలయాతని మగువ, ముగ్ధుని పెండ్లము, సకలకలలు నేర్చినది, నీచస్నేహముగలది, ద్యూతమధుపానములం దాదరముగలది, పెద్దకథలు చెప్పునది, పాటలుపాడ నేర్పుగలది, పుంశ్చలీసహవాసముగలది, శూరవీరప్రసంగములం దాసక్తిగలయామె, యింటఁ బనులు చేయనిది, పలువేసములు వేయునట్టిది, సిగ్గులేనిది, యసత్యాలాప, మాటకు మాటబదులు చెప్పునది, ప్రీతిపేశలాలాప, కుశలవార్తానిపుణ, విజనస్థలక్రీడాసక్తయై ప్రకాశమున సావిత్రివలె నటించునది, యాగములకుఁ దీర్థములకు దేవాలయములకు గణకులగృహములకు వైద్యులయిండ్లకుఁ దిరుగునది, భోజనపానాదుల కధికవ్యయము చేయునది, యాత్రోత్సవములు గావించునది, స్వతంత్రురాలు, భిక్షుకులు తాపసులు వీరిం గన్న భక్తి చూపునది, స్వజనులందు విరక్తిగలది, దర్శనదీక్షగలయది, పతియం దనురాగములేనిది, సమాధివహించునది మున్నగువారు నష్టచారిత్రలుగా నుందురని గ్రహింపవలయును. సతతానురక్తదోషలు మోహితజనతాబహుగ్రహలు నగు సంధ్యలు స్త్రీలు పిశాచికలును రక్తచ్ఛాయాహారిణులు గదా? స్త్రీలవలలో నెవ్వఁడుపడునో యాతఁ డదాంతుఁడు, బుద్ధిలేనివాఁడు. నీచకార్యమునకై కష్టించుచున్నను దనకుఁ బ్రీతియున్నకతనఁ బడుచున్న యిక్కట్టులను బాటింపఁడు. అట్టివానిపై నందఱు నధికారులే. శృంగారశౌర్యకథనము నసమంజసదానవర్ణనము నను నివియే స్త్రీలను వశపఱచుకొనవలెనన్న మంత్రతంత్రరహితసాధనములు. సహస్రమాయలు గలవారు కలికాలమను చీకటిం దిరుగు రక్కసులు నగుమానినుల పాపచారిత్రమును విన్నచో నెవ్వరికి దేహములఁ గంపము జనింపదు!

పూర్వకాలమున ధనపతిం దిరస్కరించు విభవముగలిగి సముద్రునివలె రత్నాకరుండై ధనదత్తుం డను విశ్రుతఖ్యాతిని బడసిన వణిగ్వరుండు గలఁడు. ఆతనికి మనోజ్ఞైశ్వర్య[illegible]వంటిది, సులలితాంగి, నయనవిలాసముచేతనే దిక్కులన్నింటిని జయించినదియు నగువసుమతి యనుకన్య కలదు. అపుత్రకుఁ డగుటఁ బుత్రస్థానమున నిల్పిన యాప్రియపుత్రిని ధనదత్తుఁడు వైభవముగఁ గులమున నభివృద్ధిఁ దనతోఁ దుల్యుఁ డగు సముద్రదత్తుఁ డనువణిజున కిచ్చెను. అత్తవారియింటనే సముద్రదత్తుఁడు వసుమతింగూడి యుండి యొక్కపుడు ద్వీపాంతరవ్యాపారమునకై చనియెను. భర్తయిం

టలేనికారణమునఁ జెలులతో నాసెట్టిపట్టి కేళీవనముల సౌధతలముల విహరించుచు మార్గమున నేగునొక్క మన్మథాకారుం గాంచెను. ఆతనినిం జూడఁగనే యామెధైర్యమెక్కడికో కుమతిచేఁ గోపగింపఁ జేయఁబడినదివలెనే పోయెను. దానిచే విచారశూన్యయై స్మరవికారమును గప్పిపుచ్చుకొన శక్తురాలు కాకపోయెను. 'ఓచపలురాల! శీలమును రక్షించుకొమ్ము, కులకూలమును నదివలెఁ బడఁద్రోయకు,' మని చెప్పువానివలె గంటలయొడ్డాణము మోఱయఁ, జెలిని బిలిచి రహస్యముగ నాతరుణుని వృత్తాంతముం దెలిసికొని తనభవనమునకుఁ బిలిపించుకొనియె. కామినుల చపలచిత్తము నెవ్వరు నిర్బంధింపగలరు? కామవికాసములగు సురతవిలాసములచే సహజశ్రీమనివాసములగు నర్మపరిహాసములతో నాస్వైరిణి వానిం గలసి యానందించెను. పిమ్మట సముద్రదత్తుఁడు భార్యావలోకనోత్సుకుండై త్వరితముగ వ్యవహారములు చక్కఁబెట్టుకొని మహారంభుఁడై మామగారి యింటికి వచ్చెను. మహోత్సవలీలావ్యగ్రజనులతోను సంపన్నిచయముతోడను బగలంతయుఁ గడపి రాత్రి దయితాయుతుఁడై విరచితశయనము, బద్ధవితానము, జృంభితసౌరభధూపంబునై మనోరంజకమణిదీపములతో సురగృహరూపమున నున్న శయనమందిరముం జేరి మధుమదవిలులితలోచనకమల యగు భార్యను నవనళిని మత్తగజం బట్లాలింగనం బొనర్చెను. ఆసుందరి హృదయనివాసి యగు పరపురుషుం ధ్యానించుచు యోగినివలెఁ గన్నులు మూసికొని చిరకాల మాతని యొద్దనుండి సంకుచితాంగియై నిట్టూర్పువిడుచుచు నెందులకు నొదవక పోయెను. ఆముగ్ధుఁడు ప్రియ కుపితురాలయినదని భావించి చాటువాక్యములతోఁ బాదములపైఁబడి యాచించెను. పరపురుషానురాగిణులుఁ దమయందు విముఖులుఁ బ్రియకాములు నగు తమభార్యలను మూఢులై పురుషపశువులు రంజింప మొదలు వెట్టుదురు. ఈకామి స్వతంత్రకాముఁడైనను బరహితకామను కడ నేమిచేయఁగలఁడు. ఘనశతరక్తయగు సంధ్యయందు సహజరాగి యగుసూర్యుఁ డేమిచేయుచున్నాఁడు.

ఉపవనకుంజములో గూఢముగా నొక్కచో నుపపతిం దాఁచి తనపతిని విషముట్టులం గని మూర్ఛనభినయించెను. ప్రణయాంతమున నిద్రాముద్రితనయనుండై సముద్రదత్తుఁడు నిదురింప వసుమతి లేచి యలంకరించుకొని మెల్లఁగఁ బూఁదోఁట లోనికిఁ బోనుండెను. ఇంతలో దొంగ యొక్కరుండు మధుమత్తజనంబగు నాగృహముం జొచ్చి సమనోత్సుక యగు నాకులుకులాఁడి యాభరణములపైఁ గన్నువైచెను. అప్పుడు చంద్రుఁడు తూర్పుదిక్కున వెడలి నిమీలిత తారాలింగనముం గావించి కమలములు సంకోచపడఁ గలువలు వికసిల్ల రాత్రియనుమగువ కపటహాసమువంటి తనతుహి

నకిరణజాలమ్ముం బ్రసరింపఁ జేసెను. రవిపరితాపశ్రాంతయగు నాకసమ్ముం గాంచి కుముదకులము నవ్వుచున్నటుల వంచలి తుమ్మెదలు హుంకారము చేయఁదొడఁగెను. నిశాకాంత చంద్రికరములచేఁ దన తిమిరకంచుక మపహరింపఁబడ లజ్జాన్విత యైనదియుం బోలెఁ గుముదామోదాకులంబగు నళివలయాపటమ్ముం గప్పుకొనియెను. ఆయర్ధరాత్రమున వెన్నెలలో నందఱు నిదిరించుచుండఁ జీఁకటిలోవలె నే నిశ్శంకముగా నెలదోఁటకు వసుమతి చనియెను. వివశయు విషయప్లోషితయు నగు నాకామిని పొదరిల్లు తూఱుచుండఁ జోరుఁడును రహస్యముగ భూషణలోభమ్మున వెంటనంటి యుండెను. అందు విభూషితంబై యుజ్జ్వలాంశుధారియై కుసుమంబులు దాల్చి యద్భుతముగఁ బత్తులచే శంకింపఁబడుచున్న ప్రియుని దేహముం గాంచెను. ఇంతకుమును దె యాతఁడు ప్రియురాలు జాగు చేయుటచే వియోగవహ్నిం గ్రాఁగువాఁడు దిగ్వ్యాపినియగు కౌముదిచేఁ దగులఁబెట్టఁబడిన హృదయముతోఁ జాలకాలము సంకేతస్థానమున నిలిచి యిఁక రాదను నిరాశతోఁ జెట్టుకొమ్మల వ్రేలాడు లతావితానంబున నురివోసికొని ప్రాణములు పోఁగొట్టుకొనియెను. ఆప్రియకళేబరముం గాంచి గూఢముగా విలపించుచుఁ దుమ్మెదలు రొదచేయుచున్న పుష్పగుచ్ఛము చెట్టునుండి యట్లు నేలంబడి పెద్దతడవు సమ్మోహమిళితాక్షియై భూమిం గౌఁగిలించుకొని లఘుస్వరముతో 'హా! నయనానంద! ఎక్కడనుంటివి! నీవిశదేందుసుందరంబగు వదనం బేదీ! మందపుణ్యురాలను నిక్కడ నేమిచూచుచుంటిని! ఇంక నెక్కడికాంతుఁడు!' అని తరుకరుణముగ నేడ్చి యురిత్రాళ్లు విడిపించి యాశవముం దొడపై నిడుకొని ముద్దుగొని జీవమును బోయు దానివలె నోట నోరువెట్టి యనురాగరూపమువంటి తాంబూలరాగముం బ్రకటించెను. అపుడు బేతాళుఁడొకఁడా కామిని కుసుమోత్కరమృగమదధూపాదిసౌరభముచే నాహూతుఁడై యాశవమునం దావేశించి దాని ముక్కుఁ గొఱికివైచెను. చాపలోచితంబును దుర్ణయమునకు ఫలము నగుముక్కిఁడితనముం గొని యామె నిజగృహంబున కేగి హాహాకారముం గావించెను. అందఱును లేచి యేమియని యడుగ సముద్రదత్తుఁడు తనునాసికాచ్ఛేదముం బొనర్చెనని యాక్రందించెను. అత్తమామలు మొదలగు బంధువర్గ మల్లుని గోపించి యడిగిన నేమియు మాఱు పలుకక మిన్నకుండెను. ఉదయమున బందుగులెల్లరు రాజునొద్ద విన్నవించి రాజక్రోధమున కాతనిం బాలుపఱచి ధనాదిదండముం గావింపించిరి.

ఇది యంతయుఁ దనదొంగతనము మానుకొని విస్మయముగాఁ బ్రత్యక్షముగాఁ జూచుచున్న చోరుఁడు రాజసమీపమునకువచ్చి సత్కరింపఁబడి పూఁదోఁటలోని శవ

మును దానినోటనున్న ముక్కుతునుకను జూపి నిష్కారణము, సుహృదుచితము నగుశుద్ధిని సముద్రదత్తునకుఁ గావించెను.

ఇట్టి కుటిలతరలుఁ గ్రూరాచారలు, సిగ్గులేనివారుఁ, జపలలు నగుస్త్రీల నెవ్వఁడు తెలిసికొనఁగలఁడు. మతిమంతుఁడుఁ గూడఁ జెలులచే వంచింపఁబడుట నిస్సంశయము.

ఇది కొత్తపల్లి సూర్యరావుచే నాంధ్రీకరింపఁబడిన
మహాకవిక్షేమేంద్రకృత కళావిలాసమునం
దృతీయసర్గము.

చతుర్థసర్గము.

అందునను వేశ్యాకాంతలు మిగులఁ గుటిలురాండ్రు. కుటిలానురాగముచే జనులను హరించుచున్నారు. అట్టివారి కపటచరితమునఁ గుబేరుఁడు కూడ సన్న్యాసి యగును. బహులతరంగాభిరామములు నిమ్నగామినులునయి సముద్రమున నదులవలె వేశ్యల హృదయములందును నఱువదినాలుగు కళలుగలవు. అవి యెవ్వియన:—

వేషకల, నృత్యకల, గీతకల, వక్రవీక్షణకల, కాముపరిజ్ఞానకల, గ్రహణకల, మిత్రవంచనకల, పానకల, కేళికల, సురతకల, ఆలింగనకల, అంతరంగజ్ఞానకల, చుంబనకల, పరకల, నిర్లజ్జాకల, వేగకల, సంభ్రమకల, ఈర్ష్యాకల, కలహకల, రుదితకల, మానసంక్షయకల, స్వేదకల, భ్రమకల, కంపకల, ఏకాంతకల, ప్రసాధనకల, నేత్రనిమీలనకల, నిశ్వాసనిస్పందకల, మృతోపమకల, విరహాసహకల, రాగకల, కోపప్రతిషేధనిశ్చయకల, నిజజననీకలహకల, సద్గృహాగమనకల, ఉత్సవేక్షణకల, హరణకల, జాతికల, కేళికల, చౌరకల, పార్థివకల, గౌరవశైథిల్యకల, నిష్కారణదోషభాషణకల, మాల్యకల, అభ్యంగకల, నిద్రాక్షికల, రజస్వలాంబరకల, రూక్షకల, తీక్ష్ణకల, గళహస్తకల, గృహార్గలార్పణకల, సంత్యక్తకాముకావృతికల, దర్శనకల, యాత్రాకల, స్తుతికల, తీర్థోపవనసురాలయవిహారణకల, హేలాకల, గృహకల, వశ్యౌషధకల, మంత్రకల, వృక్షకల, కేశరంజనకల, భిక్షుకతాపసబహువిధపుణ్యకల, ద్వీపదర్శనకల, కుట్టినీకల, యనునివి.

ఊరుఁ బేరు వర్ణము గుణముఁ దెలియనివానికైనను గొంచెము ధనమిచ్చిన శరీరము నర్పించు వేశ్యలయందుఁ గూడఁ గొందఱు మోహసంకల్పులు సద్భావములను వెదకు

చున్నారు. సకలజనులను వంచించి యార్జించుకొనిన, యనురాగము నశించిన హృదయములుగల వేశ్యల మలినధనము నుగూడ నొకానొక హీనుఁడు గుణగణభగ్నుఁడు దిక్కుమాలినవాఁడు, భుజియించుచున్నాఁడు! నీచుఁడైనను, గజ్జిమెక్కువాఁడైనను, ఖలుఁడైనను, నేనుఁగెక్కువాఁడైనను, శిల్పియైనను నిఖిలలోకవంచనయె వృత్తిగాఁగల యావారకాంతలకు వల్లభుఁ డగుచున్నాఁడు.

పూర్వకాలమున మానవంతుఁ డగువిక్రమసింహనృపాలుఁడు బలవంతులగువైరుల కోడిపోయి గుణగరిష్ఠుఁ డగుమంత్రితోఁగూడ విదర్భకుఁ బోయి యక్కడ మిగులఁ బ్రసిద్ధివడసిన విలాసవతియను నొక వేశ్యయింట విడిసి నిర్ధనుండయ్యు బహుధనభోగయగు దానితోఁ గూడియుండెను. ఆవారకాంత, రాజలక్షణోపేతుఁడగుటను భుజసత్త్వసంపన్నుఁడగుట నరపతియని గ్రహించి తనకున్న మణికనకసంయుతం బగు కోశమంతయు నావిక్రమసింహునకు వ్యయార్థము సమర్పించుచుండెను. దాని యౌచిత్యము నద్భుతానురాగమును గాంచి రాజు మిగుల విస్మయమంది యెవ్వరులేనిచోట నొకనాఁడు మంత్రితో "ఇది మిగుల విచిత్రము! తృణప్రాయముగా ధనమంతయు మదర్థము వినియోగించుచున్నయది! వేశ్యలయనురాగము ధననిమిత్తము గానఁ బ్రీతితే లిదిగదా! ఇదియేమి? ధనలవలోభమున మిథ్యానురాగమును రోఁ వెలందులు చూపుచున్నారు కాని యెవ్వతె యేని యేవానికొఱకైన ధనమిచ్చునా? అట్టిచో వారి యనురాగము సందేహమే" యని చెప్ప నరపతి వాక్యములకుఁ బ్రధాని సానూయముగా నన్వి "రాజేంద్ర! వేశ్యాచరితమునం దెవ్వనికి విశ్వాసముండును! వారు సత్యరహితలు స్వల్పధనలోభముగలవారు, క్షణభోగదాయినులు తీయనిమాటలతో నిర్విచారుల హృదయముం జొచ్చెదరు. ఈభోగాంగనలు నరుల కాళవలెనే ప్రథమసమాగమమున సుఖమును గలిగింతురు. నడుమ దుఃఖముం గూర్తురు. తుదకు దుఃఖఫలము లభింపఁజేయుదురు. భ్రమవిభ్రమ బహుమోహములు గల వేశ్యలను సంసారమాయలను నిప్పటికిని హరిహరాదులగు బృందారకులు గూడఁ దెలిసికొనఁ జాలకున్నారు." అని వచింపవారాంగనాపరీక్షకొఱకు మంత్రితో రహస్యముగ నాలోచించి విక్రమసింహుఁడు మృతినొందినవానివలెఁ బడియుండెను. ఎఱిఁగియున్న మంత్రి యారాజశవమును చితిమీఁదనుంచి యగ్నితగుల్చుచుండ నంతలో నాకామిని పరువెత్తుకొనివచ్చి చితిపైనున్న రాజుతోఁగూడ వల్లకాటిలోఁబడి మృతినొందెదనని విలపించుచుండిన దానియత్నముం గాంచి రాజు తన బాహుద్వయమునం గౌఁగిలించుకొని నీమూలమున నే బ్రదికితినని యాశ్లాఘ్యురాలిం జూచి దాని దృఢప్రేమను సత్యమునకు సంతసించి మంత్రిని నిందిం

చి వేశ్యాగుణకథనముం గావించెను. కొన్నాళ్ల కాతఁడు తన కావళ్లాటకత్తె యిచ్చినధనముతో నేనుఁగులు గుఱ్ఱంబులు భటులు మున్నగు విపులసేనం గూర్చుకొని తనవిరోధులం జయించి స్వరాజ్యము నమరలఁ బొంది పూర్ణచంద్రునట్లు వెలుఁగుచు నావణ్యనితనే యంతఃపుర తరుణిఁగా నొనర్చుకొనియెను. చామరపవనాకులితాలకయై యాతన్వి యాతనియొద్ద లక్ష్మివలె శోభిల్లుచు నొక్కనాఁటి యేకాంతమున విరచితాంజలియై నమస్కరించి "ఈదాసి కల్పతరువునట్టి నిన్ను జిరకాలమునుండి సేవించుచున్నది. ఒకానొకప్పుడు ధనసహాయమున నీకుపకరించిన నాకీసమయమున వాంఛాసాఫల్యము గావింపవలయును. పుణ్యఫలప్రాప్తికారణంబులు, పరరజోహరణమార్గంబులు, స్వభావవిమలములు నగు మహాత్ముల సమాగమంబులు పుణ్యతీర్థములయట్టులు వృథకావు. నాకొక్క యౌవనపురుషుఁడు ధనముకంటె జీవితముకంటె నెక్కుడు ప్రియుఁడు గలిగినవాఁ డిప్పుడు చోరరూపమునం బట్టువడి దైవవశమున విదర్భపురకారాగారమున నున్నాఁడు; అతనిని నానిమిత్తమై సమర్థుఁడవు గాన విడిపింపఁగోరెదను. ఇప్పట్టున నీపౌరుషమునకు, శక్తికిఁ, గులమునకు నుచితముగు కృత్యము గావింపవలయును." అనిన దానిపలుకు లట్టె యాకర్ణించి యాశ్చర్యనిమగ్నుఁడై భూమివంకఁ జూచుచు మాఱుమాటాడలేక వెనుకటి మంత్రివాక్యములం దలంచుకొని విదర్భరాజుం గొట్టి చోరుని విడిపించి వేశ్యకిచ్చెను.

ఇట్లు బహుహృదయలు, బహుజిహ్వలు, బహుమాయలును, వాస్తముగా నన్వృతయుతలు నగు వేశ్యావనితల నెవ్వరుకనిపెట్టఁగలరు. వారికి వర్ణనదయితుఁడు, ధనదయితుఁడు, దాసకర్మదయితుఁడు, గత్యాదయితుఁడు, నర్మదయితుఁడు నని యేవురు దయితు లుందురు.

ఇది కొత్తపల్లి సూర్యరావుచే నాంధ్రీకరింపఁబడిన మహాకవిక్షేమేంద్రకృత కళావిలాసమునఁ జతుర్థసర్గము.

పంచమసర్గము.

మోహుఁడు జనులసర్వము నపహరించు సామర్థ్యముగలవాఁడు, ముందుగా బుద్ధిని వశింపఁజేయును. అతఁడు గూఢరూపమునఁ*గాయస్థుల ముఖములందును వారివారిఁ తలయందును నివసించియుండును. ధనధాన్యాదికసమృద్ధిగల యెవ్వరిం జూచినను సం

* కాయస్థులు=పూర్వము రాజులయొద్ద నధికారములు చేసిన యొకజాతివారు. వీరు జనులను బహువిధముల బాధించువారు.

పూర్ణచంద్రుం గాంచిన రాహుగ్రహమువలె నీకాయస్థగ్రహము సర్వగ్రాహముఁ గావింపకమానదు. మోహవిదూరులగు యోగులు జ్ఞానులు సంసారకలల నన్నిటిని దెలిసికొందురు గాని బహుప్రయత్నులైనను గాయస్థుల కలలం (మోసములను) దెలిసికొనలేరు. వివిధమాయానిలయులు, ధనాగారరంధ్రములు, క్షయాక్షపాతిమిరులు నగు దివి(*)రులే సమస్తమును లీనము చేయుచున్నారు గాని కాలము కాదు. జనులను ఘోరదండమునపాలొనర్చువారగుటం బట్టి వీండ్రే కాలపురుషులు, గణనాతీత పిశాచములే[*]యీ భూర్జధ్వజులను మిషం బ్రపంచమున దిరుగుచున్నవి. యమమహిషశృంగకుటిల హృదయులగు వీరినెవ్వరును విశ్వసింపరాదు. యమపాశముగూడ యీదివిరులకంఠములం దగుల్కొన భయపడును. కాయస్థులచే హరింపఁబడిన రాజ్యలక్ష్మి వారువ్రాయు కలము తుదనుండి జాఱునల్లని మషీబిందురూప మగుకన్నీరు విడుచుచు రోదనము గావించుచున్నది. మాయావనితాలకావలీకుటిలములు, విషమాంగన్యాసయుతములు నగుకాయస్థుల చారిత్రములచే మోహితుఁడు గానివాఁ డగపడఁడు. ఈమాయాప్రపంచము విషయగ్రామగ్రాసస్వభావముగల కాయస్థులచేతను నింద్రియములచేతను సర్వకాలములయందును నాశనము నొందుచున్నది. కాలపాశసన్నిభములుఁ గుటిలములు నగు దివిరుల వ్రాఁతలు భూర్జశిఖరములందుఁ జుట్టచుట్టుకొనియున్న సర్పములవలెఁ గన్పట్టుచున్నవి. వీరలే చిత్రగుప్తులు, చిత్రబుద్ధులు, గుప్తకార్యులును; ఒక్కగీటుమాత్రము చెఱచి*సహితపదమును రహితమని మార్చునంతటి ప్రజ్ఞకలవారు (1) భేదాక్షరములు (వక్రలిపి) వ్రాయుట, (2) అంకములు గుప్తముచేసి వ్రాయుట (3) వచ్చినవారిని దమవశము చేసికొనుట (4) వ్రాసినదానిలో నడుమనడుమ నొకక్రొత్తమాట చేర్చుట యున్నమాట తీసివేయుటయు (5) వ్యయము నెక్కువగాఁ జూపించుట (6) యోగ్యవస్తు

(*)దివిరులు=కాయస్థులకే రెండవపేరు.

[*]భూర్జధ్వజులు=భూర్జపత్రములపై రాజకీయవ్యవహారము న్యాయవ్యయముల వ్రాయుఁ గాయస్థులకు వచ్చిన మూడవపేరు.

*ఏదైనఁ బత్రము వ్రాయునపుడు "ఫలవృక్షసహితముగా"నని వ్రాయుమన్న యుండఁ దట్లేవ్రాసి పిమ్మట రెండవపక్షమువారియొద్దఁ గొంత లంచము పుచ్చుకొని "ఫలవృక్షరహితముగా" నది దిద్దుదురనుట. ఈ స, రలకు భేదము నాగరాక్షరములలో నతిస్వల్పము. ఇక్కడ విషయభిప్రాయము నాగరాక్షరముల ననుసరించియే యున్నది అందొక్కగీటు చెఱపితిమా స యనునది ర యగును.

ములను బొల్లపంచుకొనుట (7) ఈవలసిధనము నీయకుండుట (8) మిగిలినధనము హరించుట (9) ఒకప్పుడు పోగుచేసిన ధనమంతయు హరించుట (10) మొత్తమెంతో తెలియకుండఁ జేసి యాయవ్యయములు చేయుచు ధనముహరించుట (11) చినిగిపోయిన పత్రములు వ్యవహారముకొనికిఁ దెచ్చుట (12) నష్టపత్రములం గనఁబఱచుట (13) ఉన్నదానిని నష్టమైనదని చెప్పుట (14) విక్రయించినదానిని మరలఁ దెచ్చుకొని వాడుకొనుట (15) "ఈధనములోనుండి కొంతహరించుటయెట్లు, వీనిని మోసపుచ్చుట యెట్లు" అని నానాప్రకారముల యోజించుచుండుటయు (16)అడుగవచ్చినవానికాధారము లేకుండ వ్రాఁతమూలములు తగులఁబెట్టుటయునని, సకలంకుఁడు, క్షయస్వభావముగలవాఁడు, నవనవరూపుఁడు, వృద్ధిఁబొందవలసినవాఁడు, నగు కాయస్థునికిఁ గుటిలములగుకలలు పదాఱు దోషాకరుండను చంద్రునికివలెనే కలవు. కూటస్థులఁ గాయస్థులును, సర్వనకారమగు సిద్ధమంత్రముచే గురునివలె విదితమాయులై క్షణములో వృత్తిచ్ఛేదముం గావించుచున్నారు.

ఒక్కజూదగాఁడు ధనము, పశువులు, కట్టుకొనుబట్టలుఁ బోఁగొట్టుకొని దొంగయను సంశయము గలిగి బంధువులు విసర్జింపఁగా మిక్కిలివ్యసనపరుండై పూర్వకాలంబున సమస్తస్థలములం దిరుగుచుండెను. అతఁడు పుణ్యవశమున నొకప్పు డుజ్జయినివచ్చి స్నానముచేసి తిరుగుచు నొక విజనస్థలమున శివాలయముం గాంచెను, అదేవాయతనము లోనికిం బోయి నిర్వ్యాపారుం డగుటచే నిత్యమును గడుగుచుఁ దుడుచుచు బుష్పంబులం బూజించుచు, స్తుతించుచుఁ బెద్దకంఠముతో గీతములువాడుచు, దీపమువెట్టి నిర్నిద్రుండై జపము చేసికొనుచుఁ దనదుర్గతి పాపుకొన నాదేవుని సేవించుచుండెను. ఒక్కదివసంబున నాతండు గావించు శుభశతమునకు మెచ్చి భవభయహారియుభూతపతియు నగు మహాదేవుండు "పుత్రా! ఇదిగోఁ గొను" మని యేమో వరమనుగ్రహింపఁ దలంపఁ గపాలమాలికలోనున్న యొక్క పుఱ్ఱె యనవరతము మహాకాలునకు సంజ్ఞ చేయసాగెను. ఆర్ధోక్తికే మిగులఁ బీడింపఁబడి కపాలము సన్నచేయుచుండ నెఱింగి యాజూదపత్తిదురదృష్టమున నీశ్వరుం డూరకుండి యొక్కింతతడవునకు వాఁడు స్నానార్థం బరుగ నెవ్వరు లేనియపుడు దంతాంశుపటలపంక్తి గంగాతరంగములవలె నెఱయ నాపుఱ్ఱెతో నిట్లనియె. ఈకితవుండు నన్ను సద్భక్తిచేఁ జిరకాలమునుండి యాశ్రయించుకొని యుండెను; సాధువైనవీనికి నేనువరదానముం గావింపఁ బోవ నీవేమినిమిత్తము నన్ను గోఁకి సంజ్ఞచేయుచుంటి వనియడిగెను. అకపాలము దేవునిపల్కులు విని విషణ్ణునోష్ఠ్యముచే గళితమగు మౌళీందుసుధారసమునం జీవించినదియుం బోలెనిట్లు

లని విన్నవించుకొనియెను. "ఆదిదేవ యిదిసులభముగఁ దమకు విశదమైన దైనను నన్ను మరల నడుగుచున్నారు. ఈజూదగాఁడతిదుఃఖితుఁడై, దారిద్ర్యపరిభావముచే నిఖిలనిజకృత్యములను విడిచి యీ నీమందిరమున ధూపదీపములు కుసుమార్చనముం గావించుచున్నాఁడు. దుఃఖితుఁడు తపస్వియగును. ధనరహితుఁడు సాదరుఁ డగును. భ్రష్టాధికారవిభవుఁ డింతకుమున్న సర్వప్రియుతుఁడై యుండినను బ్రియంవదుఁ డగును. నిర్ధనుఁడు దేవార్చనముం గావించును, విప్రులకు నమస్కరించును బెద్దల గుర్తెఱుంగును. మిత్రులను వెదకును. ఇనుపగుండు కఠినమైనదైనను గాల్పఁబడెనా ననులు గాదవును. వ్యసనపరితప్తహృదయుఁడు సర్వకాలమును సదాచారుఁడుగా నుండును. వైభవమదమోహితునకు సత్కర్మలు జ్ఞాపకమునకే రావు. భగవానుఁడా! ఆశాపాశములచే వ్రేలాడుచు నైశ్వర్యాపేక్షకుఁడైన యీభక్తుఁడు నీకత్యంతసపర్యం గావించుచున్నాఁడు. వీరువరము దయచేసినపిమ్మటఁ గంటి కగపడఁడు. ఒకకార్యమొకరివలన సాధింపవలయునను తలంపుగలవాఁడు సేవకునివలె నుండును. పనితీఱినవెనుక నెవ్వరును బ్రపంచములోఁ గృతఘ్నులు నమ్రీభావముం గనఁబఱపరు. తనకులాభమున్నపుడే యొకరియొద్ద నతియత్నమున నుండుదురు. కార్యము నెఱవేఱిన పిమ్మటనిష్ప్రయోజకులగుదురు. దేవా! ఈయాలయమున ఫలజలకుసుమాదిభోగసామగ్రి వీనివలనఁబూర్ణముగానున్నది. ఈతండు పోయినపిదప విజనంబగు నిక్కడకు నెవ్వరును దేరు. కాఁబట్టి యిక్కతెవు నిచ్చుటనే రక్షించుచుండుము. వరమిచ్చితివా నీపూజ నీవే చెఱచికొందువు. ఇట్లని విన్నవించిన యాకాయస్థకపాలము మాటలువిని మిక్కిలి విస్మయంబునుబొంది మహాదేవుండు "నిజముగా నీవెవ్వఁడవో చెప్పు" మనియడిగెను. "నేను మగధదేశమున గాయస్థకులంబునం బొడమి స్వకులాచారములు విసర్జించి యనవరతము స్నానజపనిరతుఁడనై తీర్థాటనముగావించుచు సకలశాస్త్రములు నర్థసహితముగ నేర్చుకొని భాగీరథీనదిలో మేను దొఱంగి నీపాదపద్మము లాశ్రయించితిని" అని వాఁడు దేవునితో విన్నవింప నాకర్ణించి "కపాలశేషముగా నున్నను నీకౌటిల్యకళను విడువలేదు కావున నీవుసత్యముగాఁ గాయస్థుఁడవే." అని ఫాలలోచనుం డాశాలతలందుఁ దనమందహాసకిరణములచేఁ దెల్లపువ్వులు పూయునట్లుచేయుచు నింతలో స్నానము చేసి వచ్చిన యాబీదజూదరికి వరదుఁడు వరమిచ్చి హితమొనర్చి యతిశీఘ్రముగఁ దన రుండమాలికలోనుండి యాకాయస్థకపాలముం దీసి విసరివైచెను. అస్థిశేషుఁడైనను గాయస్థుఁడు జనాపకారముం గావించునది సహజమలినమగునదియు నగుతనకుటిలకళను యమదంష్ట్రిను నలె విడువఁడు. సతతాశనులు భావదూషితులు దోషయుక్తులు నగు కాయస్థుల క

లలనెవ్వరు తప్పించుకొనఁగలరు! రాక్షసమాయలకంటెను బాధకములగు వీరిమాయల నెవ్వఁడెఱుఁగునో వానివలన రక్షింపఁబడినభూమి రత్నములనే పుట్టించును.

ఇది కొత్తపల్లిసూర్యరావుచే నాంధ్రీకరింపఁబడిన మహాకవిక్షేమేంద్రవిరచిత కళావిలాసమునఁ బంచమసర్గము.

షష్ఠసర్గము.

సమస్తజనులహృదయములందును మదుఁడను నొకశత్రుఁడుకలఁడు. మదావేశముగల జనుఁడు మాటలాడఁడు, వినఁడు. మొద్దువలెనుండును. కృతయుగమున విజితాత్ములయందుద్భవించిన దముఁడే యీయుగమున నక్షరములు తలక్రిందై మదుఁడను నామముతో నరులయందావేశించినాఁడు. మాటాడకుండుట, నోరుమూసికొనుట, మీదికిఁ జూచుట, చందనాదిసుగంధద్రవ్యములు పూసికొని శ్రేష్ఠమగు వస్త్రభూషణాదులను దొడుగుటకట్టుట, యనునివియే మదునియాకారము. శౌర్యమదము, రూపమదము, శృంగారిమదము, కులోన్నతిమదము, విభవమదమునని మదభేదములు. ఈమదవృక్షమునకు మూలము విభవమే. కొఱఁతగ్రుచ్చిన వానివలెను, వాతస్తబ్ధునియట్టుల, భూతముపోలికను, భ్రమజ్వరసన్నిపాతునిరీతిని విభవమదయుతుఁ డుండును. శౌర్యమదుఁడు భుజములం జూచిపొంగును, రూపమదుఁ డద్దము చూచుకొని యుబ్బుచుండును, కామమదుఁడు స్త్రీలవంకఁ జూచుచుండును, విభవమదుఁడు జాత్యంధుఁడే. సుఖరసముచే నంతరంగము మూర్ఛమునిఁగినఁ గన్నులు మూసికొని, ధ్యానముచేయువానివలె నుండి, ధనమదులు కొందఱు నరులకాత్మారాములవలెఁ దోఁతురు. అవసరములేని విషయములోఁ బిచ్చివానివలెఁ దిరుగుచు, వివిధవికారము లగపఱచుచు, సకలసుగుణవిహీనుఁడై చిత్రమును నిరాలంబమును నగు మూఢమదావేశికుఁడు లోకమునఁ జరించును. తపోమదముగలవాఁడు భూమివంకఁ జూడక యాకసముం గాంచుచుండును. భక్తిమదుఁడు స్వభావముచేతనే యొడలు మఱచి చలచిత్తుఁడగును. కోపముచే నెఱ్ఱవాఱిన నేత్రములు గలిగి, పరులమాటలను సహింపక తానుమాత్రము ప్రేలుచు జనులను బాధించు విషముండగు శ్రితమదుఁ డొక్కఁడు కలఁడు. ఎప్పుడును గనుబొమ్మలు ముడివైచుచు, గట్టిగా మోటుమాటలాడుచు, నకస్మాత్తుగాఁ బరులకు హానిచేయుచు రాక్షసునివలె సర్వభక్షకుండధికారమదుఁడగు క్రూరుఁడు. తమ యింటి తొల్లింటి పెద్దలగాథలు చెప్పుటలో నితరులను దన్నుఁగూడ మఱచిపోవునట్లు చేసియజ్ఞానులం గా

వించునది కులమదము. ఒక్కవస్తువును ముట్టికొనక యశుచులకెల్ల దూరముగనుండి ప్రతిదానిని శంకించుచు నాకసమునఁ గూడఁ బేడపూఁత పెట్ట దలఁచువాఁడు శౌచమదుఁడు. పైనఁ జెప్పిన మదములన్నియుఁ గొంతయవధిలోఁ దమతమమూలచ్ఛేదముచే నాశనమగును. కాని కుటిలమగు పరమదనుమాత్రము నిరవధికముగా విజృంభించుచున్నది. సర్వాపహ్యాకరమగు పానమదము మిక్కిలి చెడ్డది. దీనిక్షణకాలసేవవలన వెనుకటి వేయు వత్సరములార్జించిన సచ్ఛీలము నష్టమగును.

"వినయము విద్యయుం గలుగు విప్రుని యందును గోవునందు నా
ప్పానెనయు హస్తియందు నొకపోకకుఁ బోవనికుక్కయందు దా
నినడిచి తెచ్చి వండితిను నీచపు మాలనియందుఁ దుల్యద
ర్శనుఁ" డగుమద్యపాని ; స్వపరప్రవిమర్శనముండ దింతయున్.

సవనద్భేదములేక బంగారునందు ఱాతియందుఁ జిల్లపెంకునందు సమానబుద్ధికలిగి, యోగిదశను బొందినను మద్యపానము చేయువాఁడు పాపియై శీఘ్రకాలములో నరకమునఁ బడును. సంసారావర్తమండలుం డగు నామత్తుఁడు బహువిధములుగ నేడ్చును, నవ్వును, గొంతెత్తి వెఱ్ఱిపాటలు పాడును, మోహముం బొందును, వికారచేష్టలగపఱచును. తప్పఁద్రాగిన దుర్మార్గుఁడు పరపతిచుంబనసక్తయగు భార్యను గాంచి సంతాపపడఁడు. ఒకవేళ నాతఁడు వీతరాగుఁడేమో! మత్తుఁడు కట్టుకొన్న వస్త్రము దూరముగా విప్పిపాఱవేయును, దుఃఖమును మీఁదఁబడ వైచుకొనును. దోసిళ్లతో నిజమూత్రతుల్యమగు కల్లుం ద్రావును.

పూర్వకాలమునఁ జ్యవనుఁ డశ్వినీదేవతలవలన శరీరదార్ఢ్యమునఁ బొంది ప్రత్యుపకారముగా వారికిఁ దానుగావించిన యజ్ఞమునందు సోమపానార్హత కల్పించెను. ఇంద్రుఁడు దానికిఁ గోపించి యాచ్యవనునితో "నోమునీంద్ర! పఙ్క్తిబాహ్యులుగాని యీ వైద్యుల నిద్దఱను సోమపానార్హులఁ జేసితి వేమి నీవెఱుఁగవా" యని బహువిధముల నిషేధింపఁబడినను దనతేజోబలముచే లక్ష్యము చేయక నిశ్చలముగా నుండి యశ్వినులకు సోమమిచ్చెను. ఆకోపముచే నింద్రుండు బలిష్ఠమగు చేతినుండిపై కెత్తినవజ్రాయుధమును జేతిని ముని ప్రభావసామర్థ్యమున స్తంభింపఁజేసి యాతని వధించుటకై నాలుగు కోఱలు, కాలతుల్యమగురూపము, సహస్రయోజనమైన శాల్యదేహమునుగల యొక భయంకర రాక్షసుని బుట్టించెను. దేవేంద్రుఁ డట్టి ఘోరాకారుని గాంచి భయంపడి మునీంద్రుని శరణముఁ వేడికొని, ధైర్యముపిడి, యశ్వినులకుఁ గూడ సోమభాగముండుఁగాకయని సమ్మతించెను. దిగులు చెందినమస్కరించిన యాస్వర్గాధిపతిని గాంచి మౌని కరు

ణించి "గర్వము మానుము, ద్యూతము, స్త్రీ, పానము, వేఁట వీనియందభిలాషముడుగుము." అని బోధించి యోదార్చి విడిచిపెట్టెను.

ఆముని తలంపుననే కలిగిన మదనాముఁ డగు రక్కసి నాఁడు మొదలు లోకమునంగల శ్రీమత్తుల మానమునందును బ్రవృద్ధవిభవుల నిశ్చలదృష్టులయందు, ధనవంతుల బొమముడితోఁగూడిన ముఖవికారమునందు, విటులు మున్నగువారి కనుబొమలయందు, దూతల యొక్క నాలుకమీఁద, రూపవంతుల దశనవసనకేశముల, వైద్యుల పెదవులందు, నియోగిగణకాదుల కంఠమున, భటుల బుజంబునను, వ్యాపారుల హృదయములను, శిల్పులచేతులలోను, శిష్యుల గలపత్రాంగుళిభంగముల, స్త్రీలస్తనములందు, శ్రాద్ధార్థుల యుదరములలో, వార్తాహరుల పిక్కలయందు, నేనుంగుల గండస్థలముల, నెమిళ్ల పింఛముల, హంసల నడకలయందు, స్తంభాకారుఁడై మహోగ్రుఁడై బహువికారదృఢమోహముతోఁగూడినిలిచియుండెను.

ఇది కొత్తపల్లిసూర్యారావుచే నాంధ్రీకరింపఁబడిన మహాకవిక్షేమేంద్ర
విరచిత కళావిలాసమున షష్ఠసర్గము.

సప్తమసర్గము.

జనుల సమస్తక్రియాకలాపములకు నాధారమైనది ధనము. అట్టిదానిని తమవికారకంఠము లెత్తిపాడుచు ధూర్తులగు గాయనులు (పాటపాడువారు) హరించుచున్నారు. కమలాకర కోశమును నిశ్శేషముగా సంగ్రహించియుఁ గుముదముం జెందిహీనములగు గాయనభృంగములు మాతంగప్రణయమును విడువవు. ఘటపటశకటాదులతోఁ బెక్కుమంది బిడ్డలతోఁ దలలు విరియంబోసికొని లోకమున రౌరానిపిశాచములనఁదగు రాజద్రవ్యాపహారులగు పాడువారు తిరుగుచుందురు. దొంగవాఁడు చీఁకటిలో దొంగిలింపవచ్చి జనుల హాహాకారములకు బెదరపోవును. ఈగాయనచోరులు జనులచే హాహాయనిపించి (తాము హాహాయని) పట్టపగలు ధనము నపహరించుచున్నారు. పాపాధధనిని గమసా ధాధామామాసమాసగాధామా యని స్వరకల్పన చేయుచు సంచరించుచున్నారు. కుటిలములగు వేషవికారముల చేతను ముఖవికారముల చేతను మద్దెలను స్పృశించి కొంతసేపూరకుండి గాయనసంఘము పాడఁబోడఁగును. పదమధ్యమందు జయజయ యను హుంకారము గావించుచుఁ దమపాటకుఁదామే మేలుమేలనుకొనుచు గీతములు లోపముగాఁ బాడును. నీరిలోఁ బడిన పిండియుండ చేఁపలు దిన్నచో నేమైన ధ

ర్మ్మవాప్తి కలదు గాని పాటకాండ్రకు కోట్లకొలఁది యిచ్చినను ఫలలేశమైనను గనఁబడదు. చీకటిగదులలోఁ బడియున్న కృపణులధనమునకుఁగూడ నీనోళ్లు తెఱచుకొని పాముగాయకులు బైటికి వచ్చుటకు మార్గములు. పాడునప్పుడు పండ్లు కనఁబడకుండ నోరుమూసికొని పాడుచు నిదివఱకుఁ బాడినవారిని ధనముగొన్న వారిని నవ్వుచుందురు. శంబుకాండ్రుదయమున హారకేయూరాదుల నలంకరించుకొని ధీరుల పోలియుండి మధ్యాహ్నమున జూదమునందు సమస్తంబునోడి దిగంబరులై నిరాధారులై యుందురు. స్తుతులను వలలచేతను గపటకూటరచనలచేనొప్పు మాటలను బాణములచేతను గాయనులను బోయలు మూఢులను లేండ్లసర్వస్వము నపహరించుచున్నారు. సప్తస్వరములను బదములను క్షణకాలముపాడి లక్షలుగడించియును వాకాదాసీపుత్రుఁడేమోయిచ్చునుకొంటి వని యసంతుష్టిచే దుష్టగాయనుఁడు దుఃఖించును. సాధువులకు ద్విజులకుఁ బెద్దలకు నుపకరింపక సకలశోకాకలితమైనలక్ష్మి పాడువాండ్రంజేరుట దానికి శాపకారణము.

చాలనాళ్లకు సభలోనికి వచ్చిన నారదుంగాంచి యిందుఁడిందు భూలోకమునందలి రాజుల వృత్తాంతము లేమియని యడిగెను. దానికామౌని జయశాలులైననరపాలురు భూమిలో బహుదానధర్మములతోఁ గూడి శతక్రతువులుగావించి యింద్రయోగ్యమైనభోగము లనుభవించుచుండి నిన్నును వరుణుని గుబేరుని లెక్కసేయుటలేదు; నీవు శతక్రతుఁడవగుట, మేము బహుక్రతుల మని నవ్వుచున్నారనియెను. అందుపైఁ గోపించి దేవపతి మర్త్యలోకములోని ప్రభువుల ధన మపహరింపఁ బిశాచములను విడిచిపెట్టెను. గీతము లనుమంత్రములు సురపతియొద్ద నేర్చికొని మాయాదాస, డంబరదాస, వజ్రదాస, క్షయదాస, లుంఠదాస, ఖరహరదాస, ప్రసిద్ధదాస, బాడబదాసులను నెనమండ్రు పిశాచములు మొదటభూలోకమునకు భయంకరాకారములతోవచ్చి పెద్దవెడఁద నోళ్లతోఁగొంచెపుపాటకులను గల్పించిరి. ఆవారిచే మిగుల ధనము హరింపఁబడి రాజులు యజ్ఞములు చేయుటయత్నము మానుకొనిరి. వారే మాయచేత భూపతుల కర్ణములలోఁ జొచ్చి కర్ణపిశాచములను పేరున ప్రాయముం దొంగిలించుచున్నారు. కావున నీవికారరూపుల నేనరేంద్రుఁడు తనరాష్ట్రమున నడుగిడ నీయఁడో యాతనికి భూమిన కలార్థసంపత్తులను గూర్చును. యజ్ఞాదికములు సాగునట్లుచేసి తానాప్రభున కాధీనముగును. నటవిటాదులు దేశసంచారులు వేసగాండ్రు మున్నగువారైశ్వర్యసస్యములకు మిడుతలవంటివారు. ఆకారణమున వారింజేరనీకుండ ధనమును రక్షించుకొనవలయును.

అపాత్రసక్తయైనలక్ష్మీదేవి యాక్రందనధ్వనివలెఁ బలువురు గాయకు లొక్కచోఁ గూడిన రాగధ్వని బైలు వెడలును.

ఇది కొత్తపల్లి సూర్యారావుచే నాంధ్రీకరింపఁబడిన మహాకవిక్షేమేంద్ర కృతకళావిలాసమునందు సప్తమసర్గము.

అష్టమసర్గము.

బంగారుపనివాండ్రు హరించుకళయందు ధ్యానముకలవారైన యోగులు. తమయింట నెంతధనమున్నను లేమిని బ్రకటించుకొందురు. సకలధనములకుసారము, సంపదగలయపుడు భూషణమగును, విపత్తులలోరక్షించు, నిట్టితేజోవంతమైన బంగారును బాపాత్ములు దొంగిలించుచున్నారు. ముట్టుకొనినంతనె సువర్ణమును (మంచికులమును) గాంతిహీనముగావించి దూషితము చేయుచున్నారు. కావున వీరు నిత్యాశుచులు. చండాలసమానులు. వీరలయొద్ద మృదువగునది గరుకైనది రెండువిధములగు గీటురాళ్ళుండును. ఒకదానిపైఁగీచిన మంచిబంగారువన్నెయే చెడును. రెండవదానిపై గీచినఁ జెడ్డబంగారు మంచిరంగుగాఁ గనఁబడును. కొనునపుడు విక్రయించునపుడు వారారెంటి నుపయోగింతురు. జిడ్డుతోఁగూడినవి చెమ్మగిల్లినవి మట్టివి యిసుకతోఁజేయఁబడినవి వేఁడివియు నయి రైము తెఱఁగుల తూనికెరాళ్లు వారియొద్దనుండును. మూఁతగలది ప్రకటముగాఁగరఁగునది కరంగుచున్న బంగారు రసముఁబీల్చునది రాగికలిపినది సీసపురజము గాజుపొడి మొదలగువానితోఁజేసినవియు నను నానావిధములగు మూసలుండును. వంకరముఖముగలది, యెగుడు దిగుడు చిప్పలుగలది, చిల్లుచిప్పలుగలది, యడుగున బాదరసముంచునది, మట్టిది, విజ్జోడుదండముగలది, ముళ్లుపడినత్రాఁడులు గలది, తారముకుదుర్చుకొనుట కొక్కవైపున గడ్డసంచికలది, పెక్కుత్రాఁడులుగలది, యెల్లప్రుడు ముందునకువ్రాలునది, గాలికిఁ గదలునది, సున్నితమైనది, మోటుది, పెనుగాలిచే దూళిపడినది, నిర్జీవయు, సజీవయునను పదాఱువిధములతక్కెడ లుండును. మఱియు వారు నెమ్మదిగను, వేగముగను, నడుమనడుమ మానుచును, ఘూయనుశబ్దము గలుగు నట్లుగను, గ్రుక్కత్రిప్పకుండగను, బుంపురులుపడునటును నానారీతుల నూఁదుదురు. వెండియు జ్వాలలెగయునట్లు పొగచుట్టుకొనునట్టుల వికసించురీతిని మందాగ్నిగను మిడుఁగురులు లేచునట్టుగ నంతకుయుండే రాగిముక్కలు కాలుచున్న రంగువంటలు బైలుదేఱునట్టుల నానాతెఱంగులఁ గుంపటిలో నిప్పురాఁజఁబెట్టుదురు. కంసాలి, పనిఁజేయుఁచుకొనవచ్చిన

వారితో సెవిమెూ ప్రశ్నలు వేయును, కథలు చెప్పును, చిత్రములు పలుకును, గోకికొనును, ఎదుటివాని వస్త్రముఁ గొంగు పరీక్షించును? ఎంతప్రాజ్ఞుఁడో యని సూర్యునివంకఁ జూచును, వికవికనవ్వుచుండును, ఈఁగలఁ దోలికొనును, గోతుకముం గనఁబఱచును, ఒకరొకరికిఁ గయ్యము వెట్టును, నీటిచెంబు బోరగిలఁ ద్రోయును, గడియగడియకు బైటికిఁ బోవును, ఇవి పండ్రెండును వాని చేష్టలు. రత్నాదికఘటితమగు నగలపై నుప్పుకారమును బులిమి యగ్నిపైనుంచి రంగుమార్చివేయును. ఇనుప సిబ్బెలత్రాసులో నొకదానిలో బంగారుంచి రెండవదానిక్రింద భూమిపై సూదంటురాయి పెట్టును, దానిచేఁ దూనికెతూయి వేయుచున్నను రెండవవైపున నున్న సువర్ణముతో సరితూఁగును. లక్కపెట్టవలసినగుల్ల వస్తువులలో బంగారు తునుకనుదాఁచును. దానిని లక్కపెట్టునపుడు సులభముగాఁ బైకిఁ దీసికొనును. మెఱుఁగు పెట్టఁ దలఁచిన నగలకు సువర్ణమంటించును మెఱుఁగుసుకతోఁ దోమునపుడు సుకరముగాఁ దీసికొనును. మంచిబంగారు నగనుదాఁచి చెడ్డబంగారు నగనుదానికి మాఱు మెఱుఁగు పెట్టియిచ్చును. పుచ్చుకొనునపుడు తూన్చును. యిచ్చునపుడును దూఁచును. తూఁచినను సరిగాఁ దూఁచడు, వన్నె మొదలగునవియుఁ జక్కఁగఁ జూడడు. కొన్ని దినములైన పిమ్మటఁ జూచిన గాలవారణమైనది కావున నరఁగినదని చెప్పుదురు. కరఁగుచున్నపుడు మంచిదానిలోఁ జెడ్డ సువర్ణము కలుపుదురు. ఎన్ని విధములుగానో యున్న నగల నన్నిటి నొక్కమూసలోనే కరఁగించుట మొదలగు నిరువదినాలుగు మోసములు కంసాలుల యొద్దఁ గలవు. ఇక్కల లన్నిటిలో నుంచికల వారు వారిచ్చిన సొమ్ము నగలును బట్టుకొని యొక్కరాత్రి చెప్పకుండ నెక్కడికేని పాఱిపోవుట. ఇవి మొదలగు కంసాలులు కలలు తెలిసికొనట కెన్నఁడైన వీలయినవి యిరువదినాలుగు. ఇతరములు పెక్కులు కలవుగాని వానిని సహస్రాక్షుఁడును గని పెట్టలేఁడు.

భూమికతిదూరమున మీఁదుగా మేరువుపర్వతమున్నది. అదియంతదూరమున నుండుటకుఁ గారణము ముఖ్యముగా ఘోరులగు నీస్వర్ణకారులు హరింతురని భయమందియే కావచ్చును. ఆమేరుపర్వతము బంగారుతాళ్లు సందున నెలుకలు నివసించి క్రమముగా మన్నంతయుఁ ద్రవ్వుచు తాళ్లు కొఱికివైచుచుఁ గొండయంతయు నొడ్డగెడవుగాఁ బడునట్లు కావింపసాగెను. అప్పుడు సువర్ణశిలలు మూషకములు తఱిఁగివేయఁగా బైలుదేఱిన రజంబు దిక్కులెల్లఁ గప్పి కపిలరంగులు గలవిగానుండెను. అట్టి గిరి స్థితిం గాంచి దేవతలు ప్రళయము వచ్చునేమోయని శంకింప దివ్యజ్ఞానమున నగస్త్యుఁ డంతయుఁ బరికించి యిట్లనియెను. ఈయెలుకలు పూర్వమున బ్రహ్మఘ్నులైన రాక్షసులు, వీరు దేవదానవయుద్ధములోఁ జంపఁబడినవారు. అట్టివారు మరల నెలుకలైపుట్టి మేరువుం బడం ద్రోయ యత్నించుచున్నారు. మీయొక్క యీశ్రియభంగము కాకుండ మీరాయెలుకల శిక్షింపవలయును. ఆమునీంద్రు వాక్యంబులాలించి దేవతలు మూషికముల బిలంబులనిండ నూపరగొట్టి పొగఁ జొన్పి చంపిరి. ఆయెలుకలే మరల భూలోకమున స్వర్ణకారులై పుట్టిరి. కావున నె జన్మాభ్యాసమును విడువం జాలక యిప్పటికిని బంగారురజమును సంగ్రహించుచున్నవారు. కాఁబట్టి రాజునకెల్లపుడును జేయవలసిన దేమనిన:—విషమిడిచంపుమష్టాలు దారికొట్టువారు చోరులులేని సమయమందు స్వర్ణకారుల నిగ్రహింపఁదగును.

ఇది కొత్తపల్లి సూర్యరావుచే నాంధ్రీకరింపఁబడిన మహాకవి క్షేమేంద్ర
విరచిత కళావిలాసమున నష్టమసర్గము.

నవమసర్గము.

ఈసముద్రమేఖలయగు భూమండలమున వంచకులు చేయు మాయ లపారములు. చేఁపలు పట్టుటకు బోయలు వివిధజాలములం బన్నినట్లె ముగ్ధులను మోసముచేయుట కనేకమాయలను గల్పింతురు. సర్వధనముకంటె నుత్కృష్టమయిన ప్రాణములను జనులు వైద్యుల చేతులలోఁ బెట్టుచున్నారు. వీరులేనిచో విరహమువలె దుస్సహము. బహుతృష్ణులు, నుగ్రులునై గ్రీష్మదివసములువలె శోషిల్లఁజేయుదురు. తామునేర్చికొనిన మందు పనిచేయునా చేయదా యను సంశయముచేఁ బ్రతిరోగియందును సర్వవిధౌషధములను నడిపించి వేలకొలఁది నరులం జంపి పిదప నౌషధసిద్ధులగుదురు.

రాశిచక్రము వేసి ముఖవికారముతో రాసులు గ్రహములు లెక్కించుచుఁ బొద్దతడవు మిన్నకుండి యాకాశమునఁ జంద్రునితోఁ గూడు విశాఖానక్షత్రమును జెప్పుచుఁ బ్రశ్నయడిగిన వారికిఫలము దెలియఁజేయును గాని పెక్కురు జారులతో సంచరించు తన యిల్లాలిసంగతి జ్యోతిష్కుఁడు కనిపెట్టలేఁడు.

మొదటఁ దనధనమంతయుఁ జిత్తరువులు వ్రాయుట నేర్చుకొనుటకై వెచ్చించి తుదకే ధనికునో రశికునో పట్టుకొని చిత్రకారుఁడు వాని విత్తమంతయు బూడిదపాలు చేయును.

ధాతువాది, నేను శతవేధి సిద్ధుఁడను గాని సహస్రవేధి సిద్ధరసము నొక్కదానిం జేసితిని దానిం భుజించిన బలముకలుగను, ఐశ్వర్యము కలుగునని చెప్పుచుఁ దానుమాత్రము దుర్బలుఁడై దిగంబరుఁడై తిరుగుచుండును. మఱియు రాగిచెంబువంటి బోకెలతో

రసాయనములు పెక్కులు తినుటచే ముసలితనముం బొందినట్లు నరసిన శరీరము గలిగి ధూర్తుఁడు, బట్టతలవాండ్రకుఁ జిమ్మచీఁకటి వంటి తలవెండ్రుకలు బైలుదేఱుటకుపాయములు చెప్పి మోసము చేయును.

సిద్ధులనుమాటలువిని తారకాసురశంబరాసురుల భార్యలంగూడఁ బొందవచ్చునని కొందఱు కాముకులు బిల్వఫలాదులతో హోమములుగావించి యాపాగచేతనే గుడ్డివారై యేడ్చుచున్నారు. పెక్రిండ్రు, మూఢులంజేరి "యాకాశపుష్పము దొరకెనేని ఖేచరస్త్రీలు సులభసాధ్యలగుదురు, దోమ యెముక సంపాదించినచో దానివలన ననేకసిద్ధులు కాఁగలవు, నల్లగుడ్లపు మూత్రముతో వత్తిచేసి దీపము వెలిఁగించి చూచితిమా గగనంబునఁ గలదేవేంద్రభవనము కనఁబడును, కప్పకొవ్వు పూసికొంటిరేని నరులప్సరసలకుఁ బతులగుదురు" అనిచెప్ప సిద్ధులకులోపడి లోభముచే, నేమో! చేసితిమా సంభవించునేమో యని మోసపోవుచున్నారు.

కామతంత్రమూలమంత్ర మెఱుంగని వశ్యాకర్షణ సిద్ధులు వీథులలో నిలువంబడి స్త్రీలకు రక్షలు కట్టుచున్నారు. మార్గములలో నిలిచి కుత్సితయోగులు కొందఱు దుర్బోధలు చేసియెఱుకలఁ వాండ్రవలె దెలివిలేనివారి ధనదారాదులనుహరించుచున్నారు.

ఈమె చేతులలోని రేఖలునూత్రము బహువిపులముగానున్నవి కాని పెనిమిటి నలచిత్తుఁ డెట్లయ్యెనో యని చెప్పుచు సాముద్రికుఁడు కులకాంతల కోమలకరతలములం బట్టుకొని నలఁపును.

అంజనముచేయువాఁ డొక్క వ్రేలిమీఁద నీటి బిందువుంచిదానిలోనొకకన్యం గాంచుచున్నట్లు వివిధప్రశ్నలు వేయునుగాని దొంగలెత్తుకొని పోయిన వస్తువులను మాత్రము గానలేఁడు.

మంత్రరహితములగు క్షుద్రధూపములచే క్షుద్రదేవావేశముంబొందితిమని ప్రలాపకాఱులై ప్రభువులచేదెబ్బలుతినుచుఁ దిరుగుచుఁ గొందఱుందురు.

ఈనాచంకలోని పుస్తకము నాగార్జునతంత్రము. దీని వలన బహుసిద్ధులు లభించుననుచుఁ గొనుఁడని ధూర్తులు కొందఱు పరులవిత్తము భస్మముగావించుచున్నారు.

యక్షిణీపుత్రులను కొంతమంది కపటజపములు నసత్యధూపములతోఁ బూజలొనర్తురు, వారికిఁ బ్రత్యక్షఫలము దారిద్ర్యమును రాజక్రోధమును.

ఈధనికుఁడు సాకూఁతును గొనిపోయి పెంచుకొనుచున్నాఁడు. ఆచిన్నదిసాది, యని చెప్పుచుఁ దగవుపెట్టి కర్యార్థముగాఁ గొంతధనము వారియొద్దఁ గొని పలువురుపేదించుచున్నారు.

ఇంగితజ్ఞుఁడు, నచింత్యుఁడు, మర్మజ్ఞుఁడు నని కొందఱిచేఁ బొగడఁబడుచు మప్పపలచే మాటలాడక కూర్చుండు వాఁడు హృదయచోరుఁడు.

బూడిదపూసికొనిన వేశ్యలు, ముదిలంజలు, శ్రమణులు, గణికలు, వీరు కులస్త్రీల ధనశీలములను హరింతురు.

ధనముగల తరుణవిధవ తనకుఁ దగిన పతికైయత్నించును. అందుకుఁ దగిన ధూర్తుఁ డొకఁడు సిద్ధపడి యామె సర్వస్వమును హరించును.

దిన దినము కూలిపుచ్చుకొనుచు పడ్రింగులు గోడలుపెట్టు తాపిపనివాండ్రమున్నగువారు సరిగ పనిచేయక విఘ్నములుగావించుచుందురు కావున వీరు కాలచోరులు.

హస్తలాఘవాదులు బాగుగ నేర్చి ప్రసిద్ధులగు జూదగాండ్రతాము వినోదక్రీడలయందును బాచికలయందు నేర్తుమని దేశములుతిరుగుచుందురు.

వారియింట వారియింట భోజనము చేయుచు జూదమునఁ బానమున వేశ్యలకు బహువ్యయము చేయువాఁడు గృహచోరుఁడు.

శాస్త్రమబద్ధము, పరలోక మెవ్వరిచేఁ జూడఁబడినది, యనుచునిరంకుశంబగు మత్తమాతంగము రీతిందిరుగుచు డబ్బేప్రధానమని లోభముచే ఋణముపడినవారిని బాధించి గడించువాఁడులోభచోరుఁడు.

రాజసభ లనుసముద్రముల నడుమ సతతభక్తులై బడబాగ్నులవలె వెలుంగుచు జనులధనమనసాదులఁ దగులఁ బెట్టువారు భట్టాఖ్యులగు న్యాయచోరులు.

విభవాంభోరుహమధుపములు విపదనిలవేగ విముఖులు నగు చెలికాండ్రు లక్ష్మీలతచేఁ బిలువంబడిన సుఖచోరులు.

అపూర్వముగా నొక్క స్వల్పవిషయముం గల్పించి యసంబద్ధమగు దానిని విశేషించి వర్ణించి హర్షముం బుట్టింపఁ జూచువాఁడు కర్ణచోరుఁడు.

దోషములను గుణములుగ స్తుతించుచుఁ జతురవచనములచే వినువారికి శ్రద్ధనుగల్పించి యభినవసృష్టి నొనర్చువారు నిరాచారులగు స్థితిచోరులు.

అతియత్నమునఁ బరగుణములను గప్పిపుచ్చి తనగుణములం బ్రకటించుకొనఁగోరు పరమ ధూర్తులు మూఢులహృదయములం బ్రవేశించు గుణచోరులు.

ఒక్కరికొకరియందుఁ గలగాఢానురాగమును లేక వాల్లభ్యమును విచిత్రమగు పిశునస్వభావముచేఁ దమపైకి మరలించుకొని మాత్సర్యముచే మొదటివారికి హానిగలిగించువారు స్మృతిచోరులు.

శమదమరహితుఁడు భక్తిశూన్యుఁడు తీవ్రవ్రతదుర్గ్రహగ్రస్తుఁడునై సాధువులను ధనముఁగల కలిమిచే నవమానము చేయువాఁడు కీర్తిచోరుఁడు.

దేశాంతరమున లభించు భోగాదులను వారి యెదుట వర్ణించి చెప్పుచుఁ బహుప్రియులను దేశాంతరగమనోన్ముఖులం జేయువారు దేశచోరులు.

హాస్యవికారములతోడను నేర్పులతోడను నర్మ చిత్రములతోడను బగలంతయు వెళ్లఁబుచ్చువారు వ్యాపారచోరులనంబడుదురు.

తమధనమంతయుఁ గోల్పోయిపిమ్మటఁ బరధనహరణమునకుపాయ మాలోచించుచు నిరంతరము వేశ్యలయిండ్ల స్తోత్రపాఠములు చేయు విటులను గొంతయోజింపవలసినదే.

అతిశుద్ధిగా నటించుచు గొప్పవాఁడను బెద్దయధికారి నని నియమసలిలముల మత్స్యము రీతినుండు నిస్పృహనియోగిని బరిహరింపవలయును.

రాజమార్గములం దిరుగుపాపులగువర్తకులు ప్రతియింటికిఁ దాముపోవుదురు. వారేమితమకిచ్చెదరో దానిం గాజుపెంకుఁ జేయుదురు. దామిచ్చిన గాజుపెంకును వజ్రముగా గణింతురు.

ఇచ్ఛావర్తనముగలవారును దాము మొదలిడినపని చెడ్డదైనను మంచిదనువారును సర్వాపహారులే. వారు విషమువలె ముందుసుఖముగఁ బ్రవేశించి పిమ్మట వేధింతురు.

నీపైరాజునకు దయగలదు, నిన్ను మిక్కిలి రహస్యమునఁ బొగడుచుండు నని చెప్పిరాజదాసులు సేవకులను వంచింతురు.

నేనుజేయు మాసోపవాసమునకు ఫలముగా రాత్రి నేనులక్ష్మిని గాంచితిని. పద్మము చేతఁ బట్టుకొని మీయింటం బ్రవేశించినది. మీపైఁ బ్రీతిఁ బొందితినని నుడివినది. నన్ను నిశముం గొల్చుచున్నారు, మీరు నాకు దాసు లని మిమ్ముం గుఱించి నాతోఁ జెప్పిన దని సాధారణుల యిండ్ల ధూర్తులు పొగడుచు మెలంగుచుందురు. నగరోపద్రవముపట్టునఁ బురమహోదయంబున యజ్ఞవివాహాదులను బంధువేషములం బరులలోఁ గూడ ధనార్జనంబు కొఱకుఁ గొందఱు ప్రవేశింతురు. తనతోడివారు మద్యపానము చేయునప్పుడు తానుమాని రాత్రులెల్ల జాగరూకుండై మేలుకొని సేవావిషయమునందు ధ్యానపరుండై యుండువాఁ డేదియో దుష్కార్యము చేయనూహించుచున్నాఁ డని యెఱుంగనగు. ప్రతివచన మీయఁడు; ఇచ్చినను విషముగను గద్గదకంఠముతో నిచ్చును. నష్టముఖుఁడు సోచ్ఛ్వాసుఁడు వడంకువాఁడును దొంగ. అనవరతము వాచారయుతుఁడై యుండఁ గోరును, డంబముగా నగపడును, తలంచుకొని యున్న దుష్కృ

త్యములం గప్పియుంచు నిట్టి గుణంబులు గలయాతఁడు పాపాత్ముఁడు. ప్రత్యక్షముగాఁ గాని చాటున నేని చేసినది చేయని యట్లుఁ జెప్పినది చెప్పనియట్లు నిర్వికారుండై చెప్పు వాఁడు నరులకు భయస్థానమే. ముగ్ధభావముం గృత్రిమముగాఁ గల్పించుకొని షండునివలె స్త్రీవేషభాషలతో మగువలనడుమ సంచరించుచుండు వాఁతఁడు నిశ్చయముగఁ గామదేవుఁడే. ఎల్లప్పుడు నధోముఖుండై సంపదయున్నను మలినవస్త్రధారియై కోశాగారమున నున్నవాఁ డనఁగాఁ డాధనాగారమున కెలుకయె. తనయింట్ల దినమంతయు నుండియేని బంధుగులయింట నుండికాని యితరగృహకథలు చెప్పు వాతఁడు చారుఁడని యెఱుంగునది. అతని నింటఁ జేరనీయరాదు. నిందార్హములగు కార్యము లొనర్చి దండింపఁబడి బహుకాలము శిక్షింపఁబడినాతని దగ్గఱదీయుట బ్రతికి యున్నంతవఱకు భయమును దనయింట స్థిరరాశియందుంచుకొనుటకే. మూర్ఖుం జేరి వానిరహస్యములన్నియుఁ గనిపెట్టి వినోదమునకువలె వానివలనఁ జేయఁబడినకృత్యములను విని యాతనిసంగతి పరులతోఁ జెప్పెదనని భయపెట్టి తమవలలలో వైచుకొను ధూర్తులనేకులుగలరు. రాజశాసనవిరుద్ధములగు నాణెములో కృత్రిమ లిఖితములగు పత్రపుకాగితములో ధూర్తులుకొందఱు ధనికునింట నెవ్వరికిఁ దెలియకుండఁ బెట్టిపోయిపిమ్మట వానికి ధననాశముం గావింపఁ జూతురు. అప్పూటకుగతిలేక సంపన్నుని పంచఁ జేరి కడుపునింపుకొనుచు నెల్లవారితో శాస్త్రవాదములు చేయుచుండువాఁడాగృహస్థునికై వేచియున్న పాశహస్తుఁ డగుయముఁ డనుటకు సందేహములేదు. లజ్జాధనుఁడు, కులీనుఁడు, శుద్ధశీలుడు మర్యాదయుఁ గలిగి జనులచేఁ బొగడఁబడువాఁడు నగు సజ్జనుఁడు ధూర్తసహవాసముండెనాయేనో నీచస్త్రీసంపర్కమున్నట్లు వానిచే లోకమున వెల్లడిచేయఁబడుచు లజ్జాభరమున స్త్రీవలె నగుచున్నాఁడు. పెనిమిటి గ్రామాంతరమందున్న ముగ్ధలగు మానినులను దుష్టులు చూచినవియుఁ జూడనివియుఁ గ్రూరములు నసద్ధములునగు వచనములచే మోసము చేయుచుందురు. జనసమ్మర్దములో సాధువేషముతోఁ జొచ్చి భూషణాదులను ధూర్తులు దొంగిలింతురు. ఎవ్వరైనఁ బట్టుకొనిన నవ్వులాటలకుఁ దీసితినందురు; అట్లు కానినాఁడు వానిహరింతురు. మఱికొందఱు డాంబికవేషములతో నితరదేశముల నందఱియొద్ద ధనమును వివిధమిషలమీఁద సంగ్రహించి కుంభము లన్నిండించి భూమిలోఁ బాఁతిపెట్టి నాయొద్ద సొమ్ములేదని (దివాలాయని) చెప్పుచుఁ గొన్ని యేండ్లక్కడ బీదపడినట్లుండి యొక్కనాఁడాధనమును సంగ్రహించుకొని చెప్పకుండ స్వదేశములకుఁ బాఱిపోవుదురు. పలువురు దుష్టులు శుభ్రకనక భూషణములు మృదువస్త్రములు మున్నగునవి ధరించి సంభ్రమముతో విరోధులచే నిర్జింపఁబడిన రాజులపుత్రు

లమని ధనికులయింట డాఁగిశట్లుండి మోసము చేయుదురు. ధూర్తులచే నమ్మఁబడు మేకలను దమయింటబలిసిన దుష్టవృషభముల నిచ్చిపుచ్చుకొని వెఱ్ఱివార పిమ్మట దుఃఖింతురు. పాపులు, "గొప్పవారమని సంపదయున్నపుడు యాచకుల నాక్షేపించుచు నిచ్చుచుందుము" రని యసూయపడుచుండు వారికిఁ బేదవారుకూడ భయముచే నెక్కడనైనఁ గొంతవిత్తము సంపాదించి యిత్తురు. ప్రాఁతభుజపత్రములపుస్తకములో వివిధములగు చక్రములు లిఖించి యిందు విశేషార్థమున్నదని దానిఁ జంకఁ బెట్టుకొని దేశదేశములు తిరిగి కృత్రిములు ధనవంతులయొద్ద వేలకొలఁది దోచుకొందురు. కొందఱు విదేశములందు గంగా యాత్రికై బయలుదేఱితిమని చెప్పుచు నివసించి చనిపోయిన బంధువుల పేరు చెప్పి ధనముం గడింతురు. వేశ్యలు ముగ్ధులకు రాత్రిలు గోచి పెట్టి యింటికిఁ బంపింతురు. ధూర్తులు వారినే కూటరూపము (కోటారూపాయలు) లిచ్చి వంచింతురు. వర్తకులయంగడిలో బహుమూల్యములగు వస్తువులుపుచ్చుకొని యిదిగో సొమ్ము తెచ్చెదనని నమ్మకమునకై యక్కడఁ జెవిటివానినో మూగవానినో యుంచి నిమిషములో వంచకులు మాయమగుదురు. కించిత్పరిచయము చేతను, గొంచెము దర్పముచేతను, నించుకస్వకల్పన వలనను, కొంతవివాదలచేతను, నొక్కింతకలహమునను సర్వజ్ఞులగువంచకులు దిరుగుచున్నారు. లేనిదే ధనమున్నట్లు నటించుచు, గ్రంథములఁ జేతఁబట్టి విద్వాంసులట్లు చరించుచుఁ, గథాభిజ్ఞులరీతినడయాడుచు, వర్ణనాశూరులగుచుఁ జతుర్ముఖులై ధూర్తులు ప్రబలుచున్నారు. సర్వావయవముల బాడించుచు నిఁటిపై విక్తిగనఁ బలుచి పరదేశములకేగి స్వేచ్ఛాచారియగువాఁడు మహాధూర్తుఁడు. నూఱేండ్లక్రిందటి యుసిరికాయభక్షించి యీయోగమును శ్రీపర్వతము నందుండి సాధించితినని గురువులయొద్ద శకునముం జెప్ప స్మరణము నటించువాఁడును ధూర్తుఁడే. ఇట్టివి స్వల్పరీతిగ నఱువదినాలుగు విధముల మాయలు వ్రాసితిని, గాని వంచకుల మాయాసహస్రము నెవ్వఁడు తెలిసికొనఁ గలఁడు?

ఇది కొత్తపల్లి సూర్యరావుచే నాంధ్రీకరింపఁబడిన మహాకవిక్షేమేంద్ర
విరచితకళావిలాసమున నవమసర్గము.

దశమసర్గము.

ఇవి యన్నియు వంచకులు చేయు వంచనలు. వీని దెలిసికొని జాగ్రత్తగానుండఁదగినది యే కాని తెలిసినవిషయములు గదా యని తా మాచరింపఁగూడదు. ఈకళాకలాపమభివృద్ధికొఱకు జ్ఞానవంతులు తెలుసికొనుటవిధి. ధర్మకళలు—ముఖ్యముగా భూతదయ గలిగియుండుట, పరోపకారము, దానము, శాంతి, అసూయలేమి, సత్యము, లోభము విడనాడుట, దయయును. అర్థకళలు—నియమపరిపాలనము, ఎల్లప్పుడు జాగ్రత్తగానుండుట, చేయవలసినదాని నెఱుంగుట, స్థానత్యాగము, పటుత్వము, తొందరపడకుండుట, స్త్రీలను విశ్వసింపకుండుటయును. కామకళలు—వేషశోభ, పేశలత, చారుత, గుణోత్కర్ష, నానావిధ లీలలు, వనితాచిత్తజ్ఞానమును. మోక్షకళలు-జ్ఞానాదరము, శమము, నిరాశ, సంతోషము, సంగత్యాగము, పరముప్రకాశమును. మత్సరము విడనాడుట, ప్రియవాదిత్వము, ధైర్యముగలిగియుండుట, వైరాగ్యము, పరమార్థచింత, యీయైదును సిద్ధకళలు. సత్సహవాసము, కామజయము, శౌచము, గురుశుశ్రూష, సదాచారము, శ్రుతము, యశస్సునందభిరతి యను నేడును శీలకళలు. తేజము, సత్త్వము, బుద్ధి, వ్యవసాయము, నీతి, ఇంగితజ్ఞానము, ప్రాగల్భ్యము, సుసహాయము, కృతజ్ఞత, మంత్రిగోపనము, త్యాగము, అనురాగము, ప్రతిపత్తి, మిత్రసంపాదనము, అహింస, చిఱునవ్వుదనము, ఆశ్రితవాత్సల్యము నను పదేడును బ్రభావకళలు. మానము, లౌల్యవృత్తిలేమి, యాచింపమి యీమూఁడును మానకళలు:—ఈయఱువదినాలుగుకళలును మొత్తమున నేర్పరులచే గ్రహింపఁబడఁదగినవి. సమానవిరోధమున్నచోటనే దండెత్తినను నమస్కరించినను. బలోదయమైనచోటనే వైరముచూపుట. ఆర్తులపైఁ గరుణ, దుఃఖములో ధైర్యము వహించుట, సుఖపడుచున్నపుడు గర్వము లేకయుండుట, ఐశ్వర్యమున్నపుడందఱకుఁ బంచిపెట్టుట, సంశయస్థములలో నాలోచన చేయుప్రజ్ఞ, కూడనివానియందు విముఖత యీపదియును మనుష్యునకౌషధములు.

సత్యములలో గురువచనము సారతరమయినది; చేయవలసినపనులలో గోద్విజసురపూజనము సారతరము; పాపముల లోభము, సర్వోపతాపములఁ గ్రోధంబు సారతరము. సర్వసుగుణులయందుఁ బ్రాజ్ఞుఁడు సారతరుండు; విభవముగలవానికిఁ గీర్తి సారతరము; దుఃఖములలో సేవసారతరమైనది; కాలపాశంబులం గట్టువడుట కాశ, కోటీశ్వరులకు దానము, హాయిగానున్నవానికి విరోధములేకయుండుట, మానహాని చేయుటకు యాచించుట, కష్టపడువారి మఱింత బాధపెట్టుటకు దారిద్ర్యమును సారతరంబులు;

రిబత్తెమునకు ధర్మమాధారము. సుందరవదనారవిందమునకు సత్యవాక్యమలంకారము. రోగములలో దుఃఖము చెడ్డది. గృహసమృద్ధి చెడుట కాలస్యము కారణము. పొగడికలయందు నిస్పృహ మంచిది. రుచియైన పదార్థములందుఁ బ్రియవచన మెక్కుడు రుచి గలది. తిమిరాపహారి దర్పమే. నవ్వులపాలగుటకు దంభము కారణము. శౌచములలో నద్రోహముత్తమంబు. వ్రతనియమంబులఁ జపలత యుండరాదు. అప్రియములఁ బిశునస్వభావము హింసావ్యాపారములలో వృత్తిచ్ఛేదమును సారవంతములు. పుణ్యములందుఁ గరుణయుత్తమము. చేసినమేలు మఱవకుండుట పురుషలక్షణము. మోహమతులకు మాయయాధారము. నరకమున కేగువారు పొందినమేలు మఱతురు. దొంగలకు మిషచెప్పుట ముందుపని. స్త్రీవచనము జ్ఞాతిభేద మొనర్చును. చండాలురలోఁ గ్రూరుఁడెక్కుడు. మాయావులు కలియుగావతారులు. మణిదీపముకంటె బ్రకాశమానమైనది శాస్త్రంబు. అభిషేకములలో నుపదేశము సారతరము. ముసలితనము క్లేశములకెల్ల నెక్కుడయినది. మరణతుల్యదుఃఖముం బొందుచున్నవారికి రోగమువచ్చినఁ జెప్పనలవికాదు. విషమవిషయములందు స్నేహము సారతరమ్ము. వేశ్యానురాగమునఁ గుష్ఠాదిరోగములు కలుగును. భార్య సంసారమునకు సారము. పరలోకబంధువులలోఁ గొడుకు మొదటివాఁడు. నూఱుమేకులు గుచ్చుకొన్న బాధకంటె శత్రుత్వబాధ గొప్పది. దుష్టపుత్రునివలనఁ గుణము చెడును. సుందరాంగులలోఁ దరుణవయసుగలది మిన్న. పైమెఱుగులు వేసములు వేసి తిరుగువారికి స్వభావసురూపముండకున్న లాభమేమి? సంతోషము ప్రభుత్వముకంటె నధికము. రాజాధిరాజభోగ మనుభవించువానికైనను సత్సహవాస ముండవలెను. చింత నరుని గృశింపఁజేయును. వైరము తరుకోటరాగ్నికంటె నెక్కుడు తేజముగలది. స్నేహితుఁడు నమ్మఁదగినవాఁడు. వ్యాధియందు సంకోచము తగినది. నిర్జలాంధకూపములకు (నిర్గంధకుసుమమన్నట్లు రిక్తులకు) కుటిలతస్వభావము. స్వచ్ఛమానసులకు ఋజుప్రవర్తనముండును. కలవానికి వినయము భూషణము. దుర్వ్యసనములలో ద్యూతము చెడ్డది. మణులకంకణములున్న చేతికి దానము నగవంటిది. చెవులున్నందులకు ఫలము శ్రుతముండవలెను (శాస్త్రములవినికి). చపలులకు స్నేహితులు ఖలులు. వృథాప్రయాసము కంటె దుర్జనసేన మేలు. ఉద్యానములకుఁ గంచె రక్షణము. అమృతవాక్యములు గలవానికిఁ బ్రియదర్శనమున్న వన్నెయెచ్చును. సంపాదించుకొను వస్తువులలోఁ దత్త్వము ముఖ్యమైనది. మూర్ఖసభకుఁ బోయిన వివేకము చెడును. సఫలతరులలో సత్కులీనుఁడైన మఱింతలెస్స. సౌభాగ్యము కృతయుగపురుషులకుఁ గాని లభింపదు. రాజకులమును శంకించుచుండ వలయును. స్వభావకుటిలమైనది స్త్రీహృదయము.

త్రముచితరీతినుండఁ దగును. చందనాది విలేపనము వందురాగముకంటె గుణరాగము మంచిది. కన్యాత్వము శోకకరము. బుద్ధిహీనులపైఁ జాలిపడవలయును. సౌభాగ్యములలో విభవము మొదటిది. కీర్తిమంతులకు జనానురాగ మాధారము. వేతాళులకు మద్యపానము ప్రియము. స్వస్థులకు శాంతముండినలెస్స. తీర్థసేవాపరాయణుల కాత్మబోధయందాసక్తి యుత్కృష్టము. లుబ్ధునకు ఫలము లభింపదు. ఆచారవిహీనుఁడు శ్మశానసమానుఁడు. స్త్రీలను రక్షించుట న్యాయము. ప్రభావంతున కింద్రియవిజయము శోభనిచ్చును. కుచ్ఛితస్థలమృతులకుఁ గీర్తిరాదు. మాంగళ్యములకుఁ దల్లియు, సుకృతోత్సవాద్యుపదేశములకుఁ దండ్రియును ముఖ్యులు. కఠినులను దండింపవలెను. వాఁడిగల యస్త్రశస్త్రములను ఛేదింపవలయు. నమస్కారమువలనఁ బాపపరిహారమగును. కృచ్ఛగూచ్ఛాదులలో సౌహార్దము సారతరము. మానమువలన బలమబ్బును. సంసారులు కీర్తికాములుగానుండఁదగు. నీతులలోఁ బ్రభుభక్తి దొడ్డది. రణములోనిచావు సౌఖ్యములయందాదిది. కళ్యాణములలో వినయమును, సర్వసిద్ధులలో నుత్సాహమును సారవంతములు. పొందఁదగినది యొక్క పుణ్యమే. జ్ఞానము పరమప్రకాశము.

సమస్తజనులును గీర్తి నిముఖ్యముగా గడించుకొనవలయును. సమస్తవర్ణములవారిలో బ్రాహ్మణునట్లీకళాకలాపమునం గుశలుఁడు సర్వార్థతత్త్వవిజ్ఞాని యనియు నీలోకమున మిగులశ్రేష్ఠుఁడనియుఁ దెలియఁదగినది. శుభాశుభమూలములగు నీనూఱుకలల నెవ్వఁడు గ్రహించునో వానికే దృష్టాదృష్టరూపిణియైన లక్ష్మి వ్యవహారములందుఁ గరగత మగును.

ఇట్లని మూలదేవుఁడు శిష్యులకుఁ జక్కఁగ బోధించి యిండ్లకనిపి కిరణకళికావిలాసమగు మిగిలినరాత్రిని స్వగృహమున విశ్రాంతిఁ బొందెను.

కేళీమయము, స్మితవిలాసకలాభిరామము, సర్వాశ్రయాంతరకళల నెఱింగించునది, లోకోపదేశవిషయము, సుకథావిచిత్రము నగు నీకళావిలాసము సజ్జనులకుఁ జెలివలె నగుంగాత !

క్షేమేంద్రమహాకవిప్రతిభాసముద్రమునుండి వెడలిన యీకళావిలాసము సత్పురుషులకు శశివలె హృదయానందముం గావించుఁగాత !

ఇది కొత్తపల్లి సూర్యారావుచే నాంధ్రీకరింపఁబడిన మహాకవిక్షేమేంద్ర
విరచిత కళావిలాసమున సర్వంబును దశమసర్గము.

2310

2310

2310

2310

END OF
TITLE